

Postoje vysokoškolských studentů k fenoménu suicidia a sebeobětování

Michal Málek

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal MÁLEK**
Osobní číslo: **H09385**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Postoje vysokoškolských studentů k fenoménu
suicidia a sebeobětování**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti suicidia a sebeobětování.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOUTER, Jiří a Jana KOCOURKOVÁ. Sebevražedné chování: Současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-349-9.

ŘÍČAN, Pavel. Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

ŠRAJER, Jindřich. Suicidium, sebeobětování, nebo mučednictví? Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-291-5.

VODÁČKOVÁ, Daniela et al. Krizová intervence. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

3. května 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.4.2013

.....
Michal Pačtol

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na postoje vysokoškolských studentů k fenoménům suicidia a sebeobětování. V teoretické části, která je rozdělena na oblast sebevražd a oblast sebeobětování, jsou vymezeny základní pojmy týkající se této problematiky. U sebevražd je popisována jejich historie, druhy suicidia, příčiny tohoto jevu, faktory, které hrají roli v sebevražedném chování a jednání, jsou v ní zmíněny způsoby suicidálního jednání. Oblast bakalářské práce, pojednávající o sebeobětování, uvádí vymezení tohoto pojmu vůči suicidiu, postoj jedinců k sebeobětování v různých dobách a problematiku přijetí nejvyšší oběti z mnoha aspektů. Teoretická část práce dále analyzuje čin Jana Palacha a jeho následovníků. Praktická část se věnuje postojům dnešních studentů vysokých škol k životu, vnímání jeho hodnoty a na události roku 1969. Cílem práce je zmapovat postoj studentů vysokých škol vůči suicidiu a sebeobětování a zjistit, jaké faktory se mohly podílet na tvorbě těchto postojů.

Klíčová slova: suicidium, historie suicidálního chování, příčiny suicidálního jednání, druhy suicidia, sebezabití, sebeobětování, mučednictví, Jan Palach

ABSTRACT

The bachelor's work is aimed at the university students' standpoints towards the phenomenon of a suicide and self-sacrifice. In the theoretical part – which is divided into the area of suicides and that of self-sacrifice – the basic notions concerning this topic are defined. Within the framework of suicides it is described their history, kinds of suicides, the reasons of this phenomenon, factors playing an important role in suicidal behavior and proceedings. There are also mentioned the ways of suicidal proceedings in it. The part of a bachelor's work dealing with self-sacrifice introduces the definition of this notion in comparison to suicide, the attitude of individuals towards self-sacrifice in various periods of history and problems of accepting the top sacrifice from various aspects. Then the theoretical part of work analyses the act of Jan Palach and his followers. The practical part is devoted to the standpoints of present university students towards life perceiving its value and towards the events in 1969. The target of this work is the monitoring of the university students attitude towards suicide and self-sacrifice and find out which factors could participate on the formation of these attitudes.

Keywords: suicide, history of suicidal behavior, reasons of suicidal proceedings, kinds of suicides, self-killing, self-sacrifice, martyrdom, Jan Palach

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Haně Včelařové, za její trpělivost, neskonalou ochotu, cenné odborné rady a připomínky při zpracování této bakalářské práce.

Dále bych chtěl poděkovat MUDr. Janě Vránové, která mi byla po celé roky lidskou i odbornou oporou a inspirací.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SUICIDIUM	13
1.1 SEBEZABITÍ	14
1.2 SEBEOBĚTOVÁNÍ	14
2 SPOLEČNOST A SUICIDIUM Z HISTORICKÉHO HLEDISKA	15
2.1 ČESKÉ ZEMĚ A ČESKOSLOVENSKO	17
3 PŘÍČINY SEBEVRAŽEDNÉHO JEDNÁNÍ	18
3.1 FAKTORY OBECNĚ MEDICÍNSKÉ	18
3.2 FAKTORY PSYCHICKÉ	18
3.2.1 Ringelův presuicidální syndrom	19
3.3 FAKTOR POHLAVÍ	19
3.4 SOCIÁLNÍ FAKTORY	20
4 DRUHY SEBEVRAŽD	21
4.1 DURKHEIMOVO SOCIOLOGICKÉ DĚLENÍ	21
4.2 DĚLENÍ DLE MOTIVACE A ZÁVAŽNOSTI	21
4.3 DĚLENÍ PRO PRAXI.....	22
5 ZPŮSOBY SUICIDÁLNÍHO JEDNÁNÍ	24
5.1 OBĚŠENÍ	24
5.2 STŘELNÁ PORANĚNÍ	25
5.3 PÁD Z VÝŠE	25
5.4 INTOXIKACE	25
5.5 ŘEZNÉ, BODNÉ A SEČNÉ RÁNY	26
6 SEBEOBĚTOVÁNÍ	27
6.1 MUČEDNICTVÍ	28
7 JAN PALACH	30
7.1 HODNOTOVÉ ZAKOTVENÍ A CHARAKTER JANA PALACHA.....	30
7.2 PALACHOVA OBĚŤ	31
7.3 DOPADY ČINU JANA PALACHA	32
7.4 NÁSLEDOVNÍCI PALACHOVA ČINU	33
7.4.1 Jan Zajíc	33
7.4.2 Evžen Plocek	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
8 METODOLOGIE VÝZKUMU	35
8.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	35
8.2 HYPOTÉZY.....	36
8.3 VÝZKUMNÉ METODY A TECHNIKY	38
8.4 PŘEDVÝZKUM	39
8.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	39
8.5.1 Základní soubor.....	39

8.5.2	Výběrový soubor	39
8.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	39
8.7	INTERPRETACE ZJIŠTĚNÍ	40
9	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT.	41
9.1	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VYŠETŘENÉHO SOUBORU	41
9.2	VÝSLEDKY TŘÍDĚNÍ PRVNÍHO STUPNĚ	43
9.2.1	Postoje k sebevraždě	44
9.2.2	Postoje k sebeobětování.	50
9.3	VÝSLEDKY TŘÍDĚNÍ II. STUPNĚ.....	53
9.4	SOUHRN VÝSLEDKŮ A JEJICH INTERPRETACE.....	57
9.4.1	Postoje k sebevraždě	57
9.4.2	Postoje k sebeobětování.	58
	ZÁVĚR	60
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	63
	SEZNAM TABULEK.....	64
	SEZNAM GRAFŮ	65
	SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Od útlého věku jsme vychováváni k tomu, abychom pěstovali pozitivní charakterové rysy, snažili se na svět dívat z té lepší stránky, chápat prohry jako cenné zkušenosti. Je nám připomínáno, že život je ten nejcennější dar, jaký jsme mohli dostat, často slyšíme o tom, jak neúprosně tenká je hranice mezi bytím a nebytím. Nelze se divit, že pokud někoho napadne myšlenka, temná a společensky nepřijatelná, týkající se věcí eticky a morálně zvrácených, rychle ji pohřbí a snaží se ani na sekundu si nepřipustit, že by mohla vycházet z nitra naší osobnosti. Není to proto, že by tím nechtěl děsit přátele, rodinu, či partnera, nýbrž z toho důvodu, že nechceme děsit sám sebe. Přesto v tisku čteme o lidech, kteří se pokusili o sebevraždu, často úspěšně. A je tomu jen pár desetiletí, kdy noviny přinášely zprávy o veskrze mladých lidech, kteří se zabili záměrně, obětovali se, poněvadž věřili, že oběť nejvyšší dokáže mnohé změnit. Takoví jedinci se našli, když nacisté zavřeli školy, stejně tak po okupaci vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968. Je dobré si připomenout, že mezi ty nejaktivnější patřili studenti, především vysokoškolští. Netušíme, kde je mez, kdy člověk začne vidět vlastní smrt jako jediné řešení nastalé situace. Můžeme se od smrti odvracet, tabuizovat ji, ovšem touto cestou se budeme vzdalovat od jednoho aspektu vlastní podstaty. Navíc se dopustíme povrchního jednání, protože na smrti nás zároveň něco fascinuje. Stačí, pokud se podíváme na okolí těžké dopravní nehody, auta zastavují, aby jejich posádky viděly následky. Když někdo skočí z výškové budovy, obvykle se kolem jeho těla shlukne dav, když se svého času upalovali mladí lidé jako výraz odporu proti okupaci, národ se dokázal, alespoň na malý moment, znovu aktivizovat. Život je nejspíše opravdu ten nejcennější dar, ovšem má svoji expirační dobu.

Bakalářská práce pojednává o postojích vysokoškolských studentů k fenoménům suicidia a sebeobětování. Práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se dělí na oblast věnovanou fenoménu suicidia, v níž jsou uvedeny základní pojmy z oblasti sebevražd, historie tohoto jevu v lidských dějinách, formy a způsoby sebevražedného jednání. V oblasti věnované sebeobětování, jsou uvedeny rozdíly mezi sebevraždou a obětováním vlastního života, sebeobětováním, kam spadá i mučednictví. Závěrečná část této oblasti se věnuje analýze činu Jana Palacha a jeho následovníků. Cílem praktické části je zjistit postoje studentů z fakult tří rozdílných vysokých škol - jaké postoje chovají tito studenti k jevům sebevraždy a sebeobětování, a taktéž, jaké aspekty při tvorbě jejich postojů sehrávají klíčovou roli.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SUICIDIUM

Suicidium (se složení slov sui = sebe a caedium = zabítí) prochází dějinami lidské společnosti jako červená nit. Je to společenský jev, jenž bude naši civilizaci doprovázet až do jejího konce. Pohledy na tuto psychopatologii se průběhem věků začaly měnit. I v dnešní době se jednotlivé definice suicidia liší, jelikož se mu kromě filozofů, psychologů, psy-chiatrů a terapeutů, věnuje celá řada příbuzných disciplín. Z hlubině analytického pohledu může podnět k suicidiu pramenit ze zablokovaného vývoje, jenž je nutno překonat, ovšem také z neschopnosti vědomého já požadovanou transformaci provést, případně ji alespoň pochopit. Vůči sobě obrácená agresivita je reakcí na frustraci, určitou formou přeměny nahromaděné psychické energie, kterou osobnost jedince neumí zpracovat (Müller, Müllerová, 2006, s. 393). Hartl a Hartlová (2000, s. 525) označují suicidium za formu poruchy pudu sebezáchovy. Sebevražedné jednání se dle nich objevuje v situacích, kdy jedinec reaguje na ztrátu smyslu života, bojuje s těžkou nemocí, případně trpí duševním onemocněním, jakým je bipolární porucha či schizofrenie. Vágnerová (2008, s. 489) definuje suicidium jako „*násilné jednání charakteristické úmyslem dobrovolně zničit vlastní život.*“ Velmi podobnou definici poskytují i Koutek a Kocourková (2007, s. 29), kteří suicidium charakterizují jako „*sebeпоškozu-jící akt s následkem smrti, který je způsoben sebou samým s vědomým úmyslem zemřít.*“ Sociolog Durkheim se zajímal o rozdíly v sebevražednosti mezi jednotlivými skupinami. Vyslovil domněnku, že sociální faktory, mezi něž řadil ekonomickou depresi či válku, hrají výraznou roli v oblasti sebevražednosti (Jandourek, 2003, s. 26). Definice sebevraždy jsou tedy různé a je potřeba zohledňovat mnoho aspektů, mezi něž patří dynamika osobnosti, prostředí, či genetická predispozice k afektivní labilitě.

Se suicidiem se v praxi pojí další dva pojmy - suicidální chování a suicidální jednání. Suicidální chování lze chápat jako širší pojem, jenž zahrnuje myšlenky, představy a proklamace, nicméně k samotnému sebevražednému aktu nemusí vůbec dojít (Fischer, Škoda, 2009, s. 61). Vážnější je ovšem suicidální jednání zahrnující behaviorální projevy mířící k samotnému sebevražednému aktu. Ten je završen buď dokonanou sebevraždou, v lepším případě suicidálním pokusem, jenž nekončí letálně (Koutek a Kocourková, 2007, s. 12).

K sebevražednému jednání se jedinec propracovává postupně, neobjevuje se náhle. Zpravidla má tento proces několik fází. Nejprve se dostaví fáze počátečních úvah o sebevraždě, jedinec je obklopen problémy, které pro něj představují těžko zvládnutelnou překážku

(z jeho subjektivního pohledu). Suicidální tendence zpočátku existují pouze a jen v rovině představ. Následná fáze se dotýká konkretizace způsobu sebevraždy. Objevují se myšlenkové konstrukce, jak by bylo možno suicidium uskutečnit, jaké náležitosti je třeba připravit. Hledá se vhodná cesta k úspěšnému suicidii. V poslední fázi se již jedinec plně soustředí na uskutečnění aktivit zaměřených na ukončení vlastního života. Jakmile člověk vyřeší všechny překážky, může pocítit chvilkovou uvolněnost, která souvisí s uspokojením z vyřešení problému a dosažení cíle.

1.1 Sebezabití

Dle Koutka a Kocourkové (2007, s. 33) nelze hodnotit sebezabití jako sebevraždu, jelikož při něm absentuje snaha o ukončení vlastního života. Vágnerová (2008, s. 489) pokládá sebezabití za zničení vlastního života daného jedince, avšak u této aktivity chyběl úmysl zemřít. *„Člověk, který takto jednal, nebyl schopen přiměřeně zhodnotit možné důsledky, event. jednal v afektu a ve skutečnosti se nechtěl zabít. V některých případech toto jednání vyplývá z duševních nemocí, či poruše vědomí při intoxikaci.“* (Vágnerová, 2008, s. 489).

1.2 Sebeobětování

Koutek a Kocourková (2006, s. 33) sebeobětování považují za specifickou formu smrti, kdy má oběť jedince přinést smysl do života jiných lidí, společnosti nebo demonstrovat idealistické cíle. U aktů sebeobětování prokazatelně chybí vůle zemřít. Vágnerová (2008, s. 490) vnímá sebeobětování, jako specifickou kategorii, jelikož jedinec se rozhodne svobodně a dobrovolně obětovat v zájmu vyššího principu, případně hodnot, které jsou pro něj cennější, než jeho život. K problematice sebeobětování se autor práce obšírněji věnuje v dalších kapitolách.

2 SPOLEČNOST A SUICIDIUM Z HISTORICKÉHO HLEDISKA

Postoje k sebevraždě, případně k sebeobětování, se v jednotlivých etapách vývoje lidské civilizace mnohdy značně lišili. Obecně lze tvrdit, že ve starověku byla sebevražda akceptována, někdy dokonce považována za projev hrdosti a statečnosti.

Staří Keltové a Skandinávci vnímali suicidium jako přirozený a důstojný prostředek, jenž sloužil válečníkovi, který nepadnul v boji a zestárnul do věku, kdy již nemohl pozvednout zbraň, coby ochrana před ponižující přirozenou smrtí. Podobné vnímání smrti a umírání lze pozorovat u většiny starověkých národů, kladoucích důraz na čest bojovníka. (Koutek a Kocourková, 2006, s. 33). Skandinávský hrdina Odin, když se jeho síla začínala vytrácet vlivem stáří, pronesl řeč, v níž shrnul jednotlivé atributy svého náboženství a poté si zasadil devět ran dýkou. Muži, dojatí tímto hrdinným gestem, následovali Odinova příkladu a mnozí, ještě téhož dne, nalehly na své meče (Monestier, 2003, s. 313).

V antickém Řecku se názory na sebevraždu lišily, nicméně odpůrci tvořili ve společnosti menšinu. Filozofické školy stoiků a cyniků zastávali k problematice sebevražd velmi benevolentní postoj. Stoicismus prosazuje myšlenku, že člověk se má zbavit závislosti na všem, co jej svazuje a co si svobodně nezvolil a nechtěl. Měl by tedy pohrdat vším, co nemůže přímo ovlivnit vlastní vůlí. A jelikož smrt mnohdy vůlí ovlivnit nelze, stává se sebevražda samozřejmostí, jakmile mu to jeho rozum za dané situace vyjeví jako nejlepší řešení. V opozici proti výše zmíněným filozofickým školám stál Sokrates, Platón a Aristoteles. Jejich postoj ke smrti vlastní rukou je ovšem poněkud nejednoznačný. Sokrates, přestože sebevraždu odsuzoval, přijal rozhodnutí poroty složené z Athénských občanů a vypil odvar z bolehlavu, byť měl údajně možnost uniknout před trestem prostřednictvím svých žáků. Zvolil si ale smrt v očekávání posmrtného života, který shledával přijatelnějším (Fischer, Škoda, 2009, s. 70). Platón se suicidiem nesouhlasil, Aristoteles jej považoval za jistou formu bezpráví vůči komunitě, přestože jednotlivcům přiznával právo ukončit svůj život dle vlastního uvážení. (Koutek a Kocourková, 2006, s. 14). Ani slavný řečník Démosthenes nezemřel přirozenou smrtí, ale otrávil se v chrámu boha Poseidona, protože se bál svých pronásledovatelů (Brouk, 2009, s. 43).

Podobný přístup k suicidii můžeme pozorovat i v starověkém Římě. Římské právo, které za republiky upouštělo od konfiskace majetku, umožňovalo viníkům, aby svoji pošramocenou pověst napravili skolem vlastní rukou. Dle dobových pramenů byl tento způsob rehabilitace hojně využíván (Brouk, 2009, s. 45) Senecarazil teorii, že lidé mají právo ukončit svůj život i z důvodů nezávazných, protože nic neukládá jedinci povinnost udržet se na živu (Brouk,

2009, s. 47). Senekův postoj asi nejlépe charakterizuje jeho výrok „*líbí se ti život, tak zůstaň, nelíbí se ti, tak se můžeš navrátit tam, odkud jsi přišel.*“ (Seneca, 1987 cit. podle Brouk, 2009, s. 47). Sebevraždu, jako únik z bezvýchodné situace, zvolili i někteří císaři a vojevůdci. Když v roce 68 prohlásil Řím císaře Nera za veřejného nepřítele, zoufalý Nero požádal svého otroka a tajemníka, aby mu pomohl vbodnout dýku do zad (Fischer, Škoda, 2009, s. 70). Když po lité bitvě u Actia začínalo být jasné, že Octavianus dobyl Egypt, spáchal vojevůdce Marcus Antonius sebevraždu společně se svojí družkou Kleopatrou VII prostřednictvím hadího uštknutí. Dodnes však není úplně jasné, jestli opravdu došlo k sebevraždě obou milenců, nebo byli zabiti dobyvateli (Fischer, Škoda, 2009, s. 70).

Ve starověku nebyla zvýšená míra sebevraždy jen v Řecku, či Říme, ale například i v Egyptě, Indii a Číně. V Egyptě se jednalo o natolik běžný jev, že se jej tamější obyvatelé neostýchali veřejně propagovat. Nesmíme opomenout fakt, že sebevraždu si údajně zvolila i královna Kleopatra (Vágnerová, 2008, s. 488).

Ačkoliv se obecně tvrdí, že s rozšířením křesťanství nastal pokles sebevražedných tendencí, situace je složitější. Nástup křesťanství zpočátku neznamenal pokles sebevražednosti. V období raného křesťanství existovala řada sekt, které praktikovaly mnohdy hromadné sebevraždy. Šlo především o sekty, které vnímaly sebevraždu jako jistou formu oběti Bohu. Jiné zase tvrdily, například následovníci Patriciovi, že tělo je nástrojem Ďábla, a z toho důvodu si zaslouží co nejkrutější pohrdání. Často jim masochismus nestačil a pro své vykoupení položily oběť nejvyšší (Brouk, 2009, 51). U sekty donatistů docházelo k masovým sebevraždám, jelikož její příslušníci se natolik obávali upadnutí do hříchu, že suicidium pro ně představovalo jistou formu vykoupení. Pohrdání životem u prvních křesťanů se může z dnešního pohledu jevit až nevysvětlitelně kruté. Situace se změnila ve středověku, kdy křesťané začali proti suicidii mohutně brojit a společnost upouštěla být jen od filozofování nad smrtí. Výsledkem těchto společenských změn byl fakt, že ve středověku rapidně klesl počet sebevražd. Suicidium bylo považováno za zločin, porušení Božího přikázání „*Nezabiješ*“. Vztahovala se k němu celá řada světských i církevních sankcí (Fischer, Škoda, 2009, s. 65).

S příchodem reformace a v období renesance se úmyslná smrt začala posuzovat shovívavěji i v křesťanských zemích, jelikož mnozí protestantští duchovní považovali suicidium za přípustnou formu exitu (Brouk, 2009, s. 53). V 18. století, v období osvícenství, se postoje k suicidii zásadním způsobem transformovaly. Jako příklad lze uvést francouzské osvícence (Voltaire a Rousseau), kteří razili přesvědčení, že sebevražda je právem každého jedince,

přestože i tito myslitelé měli určité výhrady k jednotlivým aspektům sebevraždy (Vágnerová, 2008, s. 488).

S nástupem průmyslové revoluce a stěhováním lidí do měst se významně navýšil počet sebevražděných činů. K sebevraždám docházelo především mezi obyvateli měst (Koutek, Kocourková, 2007, s. 13). Finanční krize opět zvýšila počet sebevražd, netýkala se pouze Spojených Států Amerických, ale i Německa, Itálie, Rakouska a Francie. Nejhorší situace byla ve Spojených Státech, kdy v roce 1929 postihla New York vlna sebevražd, 210 mrtvých v průběhu pouhých tří dnů (Monestier, 2003, s. 160).

Pro novověk je poměrně typická nejednoznačnost v přístupu k sebevraždám. Sankcionování suicidia ve formě právních předpisů se uchovalo až překvapivě dlouho. Zákony, postihující smrt vlastní rukou, byly platné celé 19. století. Specifikem je Anglie, kde byla sebevražda trestná až do roku 1961 (Vágnerová, 2008, s. 488).

2.1 České země a Československo

Během 18. a 19. století docházelo i v našich zemích k nárůstu počtu sebevražd z důvodu průmyslové revoluce. Ve druhé polovině devatenáctého století relevantně stoupl počet sebevražd v průmyslových Čechách a Slezsku, naopak Morava zaznamenala pouze menší vzestup tohoto sociálně-patologického jevu (Koutek, Kocourková, 2007, s. 13).

V průběhu 20. století se v našich zemích stává suicidium poměrně častým jevem. V návaznosti na společenské klima a ekonomickou situaci dochází k četným výkyvům (Koutek, Kocourková, 2007, s. 13). Dosavadní historické minimum z roku 1917 čítá 1393 obětí. Pro srovnání, v roce 2002 došlo k 1534 sebevraždám, od tři roky později, v roce 2005 spáchalo suicidium 1564 osob. Historického maxima bylo dosaženo v roce 1913, rok před první světovou válkou a v průběhu hospodářské krize, kdy smrt vlastní rukou zvolilo 4007 jedinců (Fischer, Škoda, 2009, s. 64). Samozřejmostí byl pak vzestup sebevražd během druhé světové války a posléze v padesátých letech, kdy se měnila politická kultura v zemi. Celá šedesátá léta v naší zemi dochází k nárůstu sebevražděných aktů, s vrcholem v roce 1970, kdy většina lidí těžce nesla nástup normalizace. Po tomto roce nastal pomalý sestup, jenž trval do devadesátých let 20. století, kdy došlo k mírnému vzestupu (Koutek, Kocourková, 2007, s. 13).

3 PŘÍČINY SEBEVRAŽEDNÉHO JEDNÁNÍ

Častými příčinami suicidálního jednání bývají zhroucené interpersonální vztahy, alterace životních hodnot a sexuální motivy. Sebevražda může mít náboj agrese k vlastní osobě, případně cílené agrese k jinému člověku, jehož chce sebevrah ranit a způsobit mu výčitky. Specifickým typem jsou sebevraždy demonstrativní, které bývají často teatrálním gestem, avšak v jistých případech mohou být míněny doopravdy, byť s vědomím možnosti záchrany. V praxi můžeme rozlišit řadu relevantních rizikových faktorů (Fischer, Škoda, 2009, s. 72).

3.1 Faktory obecně medicínské

Mezi tyto faktory spadají různé druhy tělesného onemocnění. Nejrizikovějším obdobím je doba po diagnostikování závažného onemocnění. Tyto rizikové faktory se vztahují především k osobám dříve narozeným, které nechtějí přidávat starosti vlastní rodině, cítí se nepotřebné, slabé. U adolescentů tvoří sebevraždy z důvodu somatického onemocnění pouhých 5 %. Lze se domnívat, že počet jedinců, kteří v terminálním stádiu nemoci spáchají dokonané suicidium, je mnohem vyšší, než udává statistika (Fischer, Škoda, 2009, s. 72-3). Zvýšená četnost sebevražd byla pozorována také u lidí trpících nemocí AIDS (Vágnerová, 2008, s. 492).

3.2 Faktory psychické

Psychické aspekty hrají významnou roli v souvislosti se zvýšením četnosti sebevraždného jednání. Riziko je vysoké především u deprese, schizofrenie, bipolární afektivní poruchy, nevládnutých úzkostných poruch a v případech posttraumatické stresové poruchy. Objevují se fantazie o stálém klidu, návratu do bezpečí, snížení utrpení a přání znovu se shledat se ztracenou osobou. Emocionalita jedinců s depresivními epizodami se vyznačuje pocity viny, depresivními stavy, pocity domnělé izolovanosti vůči společnosti. Vztah k sociálnímu okolí se může vyznačovat i nepřátelstvím (Fischer, Škoda, 2009, s. 74) Viewegh tvrdí, že sebevrah musí potlačit pud sebezáchovy, což lze kvalifikovat jako symptom duševní poruchy, jako projev jedince v pásmu abnormality (Viewegh, 1996, s. 34).

Deprese – jedinci s depresivním onemocněním mívají v průběhu depresivní epizody ulpělé a opakované myšlenky na sebevraždu, časté představy o smrti a mnohdy se o sebevraždu vícekrát pokusí. Často je u nich pozorovatelný jednoznačný úmysl zemřít a zbavit se svého utrpení, prostřednictvím dokonání suicidia (Vágnerová, 2008, s. 491).

Schizofrenie – větší riziko suicidia je možno pozorovat u jedinců se schizofrenií. Pavlovský uvádí, že až 10% schizofreniků se pokusilo o sebevraždu v prvním roce od počátku onemocnění. Tento negativní trend je posilován depresí, opuštěností, pocitem selhání a beznaděje. Mnohdy jsou takto nemocní jedinci odvrženi vlastní rodinou, úlevu hledají v alkoholu a drogách (Pavlovský, 1996 cit. podle Vágnerová, 2008, s. 491).

Poruchy osobnosti – patologie ve vývoji osobnosti zvyšují tendenci k nestandardnímu, až abnormálnímu chování. V globálu se jedná o snížení tolerance k zátěžovým situacím a nespokojenost se způsobem života, jenž daný jedinec vede. Mnoho nemocných s poruchou osobnosti projevuje sklon k abúzu psychoaktivních látek (Vágnerová, 2008, s. 491).

3.2.1 Ringelův presuicidální syndrom

Jelikož není jednoduché rozpoznat jedince, jenž je ohrožen sebevraždou, popsal profesor Ringel takzvaný presuicidální syndrom, jenž každému sebevražednému jednání předchází (Ringel, 1975 cit. podle Vodáčková et al, 2008, s. 488).

Tento syndrom sestává z trojice znaků:

1. zúžení subjektivního vidění
2. zablokovaná nebo proti sobě zaměřená agresivita
3. naléhavé sebevražedné fantazie

Na základě posouzení těchto tří znaků, můžeme prognosticky i diagnosticky rozpoznat míru ohroženosti daného jedince, získat informace, pomocí nichž můžeme postupovat k intervenci a tento proces zvrátit (Vodáčková et al, 2008, s. 488). Nejrelevantnějším kritériem závažnosti je přítomnost, popřípadě nepřítomnost, sebevražedného plánu. Pokud potenciální sebevrah plán nemá a mluví pouze o tom, že by raději preferoval smrt, nachází se pouze ve stádiu úvah a nehrozí mu akutní nebezpečí. Pokud jedinec suicidální plán již má, pak o jeho závažnosti rozhoduje letalita metody a dostupnost prostředků, promyšlenost sebevražedného činu do nejmenších podrobností, samotná příprava na smrt, jako je napsání dopisu na rozloučenou, sepsání závěti (Fischer, Škoda, 2009, s. 75).

3.3 Faktor pohlaví

Postoj k sebevražednému jednání se u obou pohlaví liší, ženy a muži mají jiné motivy a také si volí odlišné způsoby sebevraždy. Je to dáno jednak sociálně, ale též rozdílností rolí a bio-

logickým faktorem. Nelze opomenout ani vliv genderových stereotypů. Motivem pro suicidium jsou u žen spíše potíže v citových vztazích, v osobním životě. U mužů převažují motivy spojené s nedostatkem seberealizace, nezaměstnanost a ztráta společenského postavení. Rozdíly dané specifičností rolí se projeví i nestejnou tendencí reagovat v jednotlivých životních fázích sebevražděným jednáním. U žen v rané dospělosti sklon k řešení problémů suicidiem klesá. Důvodem může být mateřství, které představuje určitou ochranu, žena chce žít minimálně pro své dítě, i kdyby ztratila jiné životní podněty. Děti lze pokládat obecně za stabilizující faktor, jejich existence prokazatelně snižuje riziko sebevraždy i u mužů (Vágnerová, 2008, s. 493).

Rozdíly lze spatřit i ve způsobech vyrovnávání se se zátěží. Ženy mají tendenci hledat pomoc, reagují emotivněji. Takový způsob chování je pro větší část mužů takřka nepřijatelný, jelikož se bojí, že by si to jejich okolí vyložilo jako jejich osobní selhání. Muži v lepším případě hledají pomoc prostřednictvím krizových linek, v tom horším v láhvi alkoholu. (Vágnerová, 2008, s. 493)

3.4 Sociální faktory

Sociální faktory lze řadit mezi aspekty, které nejvíce zvyšují riziko suicidia, a to zejména v období adolescence a rané dospělosti. Nejčastějším důvodem sebevražděných pokusů jsou nehody v rodině (33% adolescentů). V rámci rodiny se na dětech také negativně projevují nefungující rodinné vztahy, dlouhodobé mezigenerační konflikty, ztráta blízké osoby, citová deprivace a tíživá sociální situace rodiny. Další rizikové problémy lze objevit ve školních problémech a krachujících vrstevnických a partnerských vztazích (motiv až u 50% adolescentů). Velký dopad má i zkušenost dítěte se sebevraždou v rodině, či jejím okolí (Fischer, Škoda, 2009, s. 78). Je dokázáno, že sociální vazby slouží jako účinná prevence sebevražděného jednání. Je však podstatné zohlednit, jaké podpory se jedinci od okolí dostávají, nakolik je kvalitní. Nedostatek nebo chybějící vztahy, odloučenost, absence osobní opory, výrazně zvyšují riziko sebevražděného chování. Ohrožení jsou jedinci, kteří žijí bez partnera, případně jej ztratili. Manželství, případně jakýkoliv naplňující partnerský vztah, významně snižuje riziko sebevraždy (Vágnerová, 2008, s. 495).

4 DRUHY SEBEVRAŽD

Na sebevraždy se můžeme dívat optikou psychologie, sociální pedagogiky, případně medicíny, avšak neměli bychom opomenout ani sociologický rozměr. Právě z aspektu sociologie pohlížel na suicidium Emile Durkheim.

4.1 Durkheimovo sociologické dělení

Ve své práci o suicidii se Durkheim zaměřil na sebevraždy mezi různými skupinami, kategoriemi lidí, oblastmi a zeměmi. Domníval se, že sociální faktory, jakými jsou třeba válka nebo ekonomická krize, zde sehrávají klíčovou roli (1897, cit. podle Vágnerová, 2008, s. 489).

Durkheim (1897 cit. podle Jandourek, 2003, s. 26) rozlišoval tyto typy sebevražd:

Altruistická sebevražda – kdy ego je obětováno v zájmu skupiny. Je reakcí na sociální požadavky a akceptací společenských norem a hodnot. Člověk spáchá sebevraždu, jelikož v dané oblasti selhal (příkladem je japonské harakiri).

Egoistická sebevražda – tato sebevražda je páchána, pokud jedinec ztratí smysl dál žít. Lidé se mohou cítit odcizeni a opuštěni, bez sociálních kontaktů.

Anomická sebevražda – jedinec k ní dospěje, pokud je činnost lidí neřízená. Jedinec ztrácí sociální rovnováhu, mnohdy se mu změní mezilidský vztah, či jeho sociální pozice ve společnosti.

Fatalistická sebevražda – je opakem anomické sebevraždy, dochází k ní, pokud jsou lidé řízení až příliš, podléhají despotické disciplíně a jejich vášně a emoce se nemohou projevit.

4.2 Dělení dle motivace a závažnosti

Wagnerová (2008, s. 500) uvádí, že z hlediska závažnosti úmyslu zemřít a motivace jedince k suicidii lze rozlišit dvě varianty.

Sebevražda jako cíl. Existence připadá jedinci z nějakého důvodu nesnesitelná, cítí silnou potřebu zbavit se břemena, které jej tíží. Motivy jeho konání mohou být různé – únik před traumatem a sociální degradací, ztráta sebeúcty, tělesné utrpení, vězení, případně se jedinec snaží něco získat (klid po smrti, věčné spasení).

Sebevražedné jednání jako prostředek. Jedinec nemá v plánu zemřít, nicméně demonstrativně použije suicidální chování jako prostředek k manipulaci s okolím, či společností. Může tak činit vědomě i nevědomě. Časté je například vydírání partnera před rozvodem.

4.3 Dělení pro praxi

Rozlišujeme celou řadu forem sebevraždy. Některé z nich mají nepopiratelný základ v patologii, či nevědomých procesech, jiné jsou vědomé a je u nich možné pozorovat racionalitu v myšlení sebevraha.

Bilanční sebevražda. Jedinec dojde na základě předchozího bilancování k závěru, že stávající situace je již pro další setrvání naživu neúnosná. Jedná se často o nemocného v terminálním stádiu, případně o vojáka, jenž prohrál bitvu (Koutek, Kocourková, 2007, s. 31). Frankl (1994 cit. podle Vágnerová, 2008, s. 500) vidí souvislost mezi ztrátou smyslu života a bilanční sebevraždou.

Biická sebevražda. Velmi podobná sebevraždě bilanční, je aktem provedeným v normálním duševním rozpoložení na základě motivů a faktů vycházejících z reality (Koutek, Kocourková, 2007, s. 31).

Účelové suicidální jednání a demonstrativní sebevražda. Aktivita jejichž cílem není smrt, ale vyřešení komplikované situace. Rozdíl spočívá v tom, že při účelovém jednání je tento cíl sledován nevědomě, u demonstrativní sebevraždy je tomu naopak (Koutek, Kocourková, 2007, s. 31).

Impulzivní sebevražedné jednání. Je stimulováno náhlým afektem, jedinec nemá většinou v plánu zemřít, ale jelikož jedná pod vlivem silného impulzu, často si plně neuvědomuje dopady svého konání a protože suicidium nebylo plánováno, k usmrcení si často volí cokoliv, co je pro něj snadno dosažitelné. Motivy u tohoto druhu suicidia mohou být různé, často se jedná o volání o pomoc. Příčinou jsou většinou problémy v mezilidských vztazích. Tato forma suicidia je vyhrocenější variantou citového vydírání, kdy jedinec vyhrožuje sebevraždou (Vágnerová, 2008, s. 500).

Skupinová sebevražda. Představuje sebevražedné jednání více lidí. Je podstatné odlišit iniciátora akce od pasivních účastníků. Jejich chování a jednání je možno chápat jako projev silné identifikace s iniciátorem celé akce, případně jako manifest silné skupinové koheze. Jedná se často o náboženské skupiny, které se pod vlivem svého guru rozhodnou ukončit pozemský život. Nicméně na celou záležitost se lze dívat i z jiného úhlu pohledu. Když byli

českoslovenští parašutisté, kteří zabili Heydricha, vystopování gestapem, rozhodli se zastřelit, aby nepadli do rukou Němců (Vágnerová, 2008, s. 501).

Rozšířená sebevražda. Její pilíře stojí jednoznačně na patologii. Jedná se o případy, kdy se duševně nemocní jedinci pod vlivem halucinací, případně afektivních poruch, pokusí s sebou vzít blízké, mnohdy i naprosto cizí lidi. Je důležité toto jednání odlišit od situace, kdy není přítomna psychotická motivace (Koutek, Kocourková, 2007, s. 32).

5 ZPŮSOBY SUICIDÁLNÍHO JEDNÁNÍ

Způsob sebevražedného jednání je určujícím faktorem pro výsledek sebevražedného pokusu. Z globálního pohledu lze metody suicidálního jednání rozdělit na tvrdé a měkké. Mezi měkké metody řadíme intoxikaci, skok z nižší výšky, povrchní pořezání. Jedná se o metody, kde je vysoká pravděpodobnost, že jedinec bude zachráněn, u těchto metod je šance na včasnou záchranu vyšší a nevedou k okamžité smrti, tudíž jedinec má šanci, že bude včas lokalizován a zachráněn. Je samozřejmé, že měkké metody jsou preferovány u sebevražedných pokusů účelového, či demonstrativního charakteru. Takzvané tvrdé metody vedou takřka okamžitě k usmrcení daného jedince, možnost záchranu je prakticky nemožná, případně úplně vyloučená. Mezi tyto metody řadíme skok z velké výšky, strangulaci a užití střelné zbraně. U dokonaných sebevražd přirozeně převažují právě tvrdé metody (Koutek, Kocourková, 2007, s. 34). Dle Fischera a Škody je u obou pohlaví nejrozšířenějším způsobem suicidia strangulace, a to jak u mužů, tak u žen, avšak zatímco strangulaci zvolí dvě třetiny mužů, oběšení volí je necelá polovina žen. Dle četnosti lze prokázat, že muži volí také zastřelení a skok z velké výšky. U žen je na druhém místě otrava, skok z výšky (tato technika je u žen daleko více využívána než u mužů). V mladším věku je situace poněkud jiná, devatenáctileté ženy preferují skok z výšky, u mužů je tato technika až druhá v pořadí. Sebevražda zastřelením je u mužů poměrně populární do věku 65 let, poté dochází k poklesu této sebevražedné metody (2009, s. 69-70).

5.1 Oběšení

Jedná se o násilné udušení. Ke smrti zde dochází uzávěrem dýchacích cest, reflexní zástavou srdce a přerušením toku krve do mozku. U oběšení je klička kolem krku utažena vlastní vahou jedince, druhý konec škrtidla je upevněn k pevnému předmětu. Při rychlém zatažení kličky dochází téměř okamžitě ke ztrátě vědomí. K oběšení dochází i v případech, že nedojde ke stlačení přední části krku a škrtidlo se jej dotýká pouze po stranách. Při delším závěsu je často patrné značné poškození pokožky na krku, v jistých případech dochází až k obnažení svalstva (Hirtl et al, 2008, s. 44). Monestier (2003, s. 19) upozorňuje, že velmi specifickou vlastností této formy suicidia je rozmanitost prostředků, které mohou být použity. Mimo provazu, jenž je nejpoužívanější, se lze oběsit například na kravatě, kapesníku, podvazcích, či elektrické šňůře.

5.2 Střelná poranění

Střelné zbraně patří mezi nejspolehlivější prostředky sebevrahů. Pokud jedinec míří na správné místo, může dojít k usmrcení takřka okamžitě. V Evropě nejsou tolik používané, jako například ve Spojených státech amerických, kde je velké množství držitelů zbraní mezi obyvatelstvem. Většina sebevrahů volí výstřel do hlavy, brady, či úst, ale byly zaznamenány i případy, kdy se jedinec střelil do dutiny břišní, případně do prsou. Většina dokonanych suicidií pomocí střelné zbraně se odehraje doma, případně na hřbitově, méně již třeba v opuštěných parcích a na veřejném prostranství pouze ojediněle a manifestačně (Monestier, 2003, s. 29-31) Existuje celá řada střelných zbraní s různorodými účinky. Je potřeba brát v potaz průraznost a ranivost zbraně. Střela s energií pouhých 100 J již může způsobit smrtelné zranění i přes oděv, pokud jedinec míří na hlavu, nejspíše docílí dokonané sebevraždy. Poranění citlivějších částí těla, jako jsou oči a krk, může také skončit smrtí. Důležitý je též tzv. zastavovací účinek, při něm sebevrah, byť jen lehce poraněný, není schopen jakéhokoliv volního jednání. Nejvyšší zastavovací účinek mají přirozeně velké, pomalé a těžké střely. Pokud jedince nezabijí, tak jej omráčí natolik, že z důvodu nehybnosti a poranění spojeného se ztrátou krve, nedojde hned k dokonání suicidiu, naopak při poskytnutí rychlé pomoci může celá záležitost skončit nedokonanou sebevraždou (Hirtl et al, 2008, s. 31-32).

5.3 Pád z výše

Pád z výše má své kořeny již ve starověku, kdy se mnozí rozhodli skoncovat se životem skokem do rokle. Postupem času začaly budovy růst stále do větších výšek, což přirozeně přispělo k popularizaci této formy sebevraždy. Ačkoliv je prokázáno, že k usmrcení stačí skočit z druhého patra budovy, většina jedinců preferuje vrcholky budov. Dnešní výškové budovy již na tento trend reagovaly, tudíž je problém se dostat přímo na střechu, přístupy bývají uzamčené (Monestier, 2003, s. 29-31). U pádu z výše záleží na výšce pádu, na druhu podlaží, na němž jedinec dopadne a také na poloze dopadajícího jedince. Pád může být výrazně zmírněn (zároveň i komplikován) nárazy na překážky v průběhu pádu (Hirtl et al, 2008, s. 20).

5.4 Intoxikace

Ve starověku byla intoxikace běžným nástrojem sebevrahů. Nakonec i samotný Sokrates vypil lektvar z bolehlavu. Ještě na začátku 20. století používali sebevrazi ve velké míře například uhličitan měďnatý, či jiné jedovaté extrakty z bylin. Odklon od tradičních přírodních

jedů můžeme pozorovat od padesátých let 20. století. V dnešní době sebevrazi, kteří se chtějí otrávit, preferují farmaceutické produkty. Léky konzumují ve velkých dávkách, velmi často dochází ke smíchání několika medikamentů dohromady. Jedná se především o neuroleptika, inzulin, hypnotika a různé formy sedativ (Monestier, 2003, s. 25-26). Otrava představuje porušení funkcí organismu cizí látkou vpravenou do těla jedince, z hlediska psychopatologie se jedná nejčastěji o látku s psychotropním účinkem. Intenzita intoxikace je závislá na podané droze, toleranci jedince a v neposlední řadě na sociálních okolnostech (Hartl, Hartlová, 2000, s. 388-389).

5.5 Řezné, bodné a sečné rány

Je důležité si uvědomit, že poranění nemusí být jednoznačného charakteru, často se jedná o kombinaci jednotlivých typů poranění, například bodného a sečného. Poranění bodná, sečná i řezná vznikají nejčastěji prostřednictvím nožů, seker, dýk, v dnešní době sebevrazi preferují spíše britvy a žiletky. Poranění bodná jsou charakterizována větší hloubkou a menším povrchovým poškozením. K úmrtí zraněného jedince dochází takřka bezprostředně, v některých případech i později po poranění. K okamžitému úmrtí dochází v případech, kdy sebevrah poškodí prodlouženou, případně krční míchu, mozek, aortu, či srdce, jedinec se udusí vdechováním krvi při poškození plic. Poranění mají zpravidla větší délku a menší hloubku. Pokud sebevrah řeznou ránou zasáhne větší cévy, může dojít k enormně rychlému vykrvácení. K úmrtí následkem řezného poranění dochází nejčastěji v důsledku vykrvácení. Sečná poranění vznikají prostřednictvím sečných předmětů, jako je sekáček, kosa, sekyra, případně srp. Sečná poranění jsou u sebevražd velmi vzácná (Hirtl et al, 2008, s. 22-26).

6 SEBEOBĚTOVÁNÍ

Pojem „sebevražda“ byl hojně využíván pro označení dobrovolného odchodu ze života, jenž však rovněž vyjadřuje jistou morální zvrhlost. Sociologický, medicínský a psychologický přístup k suicidalitě zdůrazňuje, že sebevražedné jednání úzce souvisí se světem lidských hodnot a světonázorovou orientací. Přípuštění sebeusmrcení z vyšších etických a morálních důvodů bývá hodnoceno mnoha autory jako akt na pomezí suicidia a sebeobětování. U sebeobětování absentuje úmysl zemřít. Jde sice o čin usmrcení sebe sama, avšak na základě nadosobní motivace (Šrajer, 2009, s. 40-41). Na to upozorňuje Koutek a Kocourková (2007, s. 33), kteří tvrdí, že sebeobětování postrádá vědomou touhu zemřít a motivací je smrt pro blaho a prospěch společnosti a ideálů. Viewegh (1996, s. 21) upozorňuje, že sebevražda i sebeobětování jsou extrémní formy lidského počínání a obě pramení ze společného základu, vyjadřují jedincovu schopnost dokumentovat sebezničením jistý hodnotový postoj. Jan Prokop (1994, s. 14) nahlíží na suicidium jako na čin pramenící z egoismu, ovšem u sebeobětování spatřuje základy v altruismu. Sebevražda je tady aktem destrukce, sebeobětování je činem konstruktivním. Hlavní dělicí linií je motivace a cíl autodestruktivního počínání. K další specifikaci kvalit suicidia jako sebeobětování dodává, že k sebeobětování dochází v krajních situacích - jedinec je pod vlivem výjimečného duševního stavu, v exaltaci nebo extázi, může prožívat pocit hrozící katastrofy, obávat se ztráty milované osoby, nebo se rozhodne jednat z okamžitého popudu, který pramení ze vštípených a vžitých zásad a tradice. Velmi trefně, dle názoru autora této práce, problematiku hodnotí francouzský novinář Monestier (2003, s. 117), jenž poznamenává, že hlavní rozdíl mezi sebevraždou a sebeobětováním, určuje často fakt, jak daný čin hodnotí společnost. Zda uzná či naopak neuzná, že byl učiněn v její prospěch a obecné blaho.

Historie sebevražd, které je možno chápat jako sebeobětování je dlouhá jako výskyt sebevražedných činů samotných. Motivy jsou různorodé. Mezi prvními, kdo obětovali vlastní život pro společnost, byl, Marcus Curtius. Ve 4. století př. n. l. se dle pověstí otevřela na římském Fóru propast. Věštírna přišla s řešením, že propast lze zacelit pouze tím, že do ní bude vhozeno to, co je živoucí silou města. Marcus Curtius neváhal a před davem římského lidu, jenž se shromáždil na Fóru, vrhnul se do propasti, ta se zavřela. Tento čin lze charakterizovat jako oběť většímu celku, společnosti (Monestier, 2003, s. 118). Do jisté míry můžeme vnímat jako sebeobětování i fenomén kamikadze (název vychází z tajfunu, jenž potopil Čínské loďstvo). Ti stavěli na japonské mentalitě, zformované syntézou šintoismu a budd-

hismu, což usnadňovalo přípravu na sebeobětování. Kamikadze se rádi přirovnávali k samurajům. Samurajové pokládali za jednu z nejvyšších cností odolnost vůči bolesti, sebezapření a oddanost lidu a císaři (Monestier, 2003, s. 125). Jak uvádí Monestier (2003, s. 120) i v nedávné minulosti se odehrály sebevraždy, které lze mnohdy označit za sebeobětování. Jednalo se především o protesty proti útlaku a za lidská práva. V roce 1969 se upálil Jan Palach, ani ne o dva měsíce později se stejným způsobem obětoval buddhistický mnich. V únoru 1977 se před kanceláří Aeroflotu v Paříži, upálil mladík, jenž protestoval proti porušování lidských práv v komunistickém bloku. Naopak na protest proti přítomnosti americké armády v Jižní Koreji se upálil v roce 1985 jihokorejský student před Americkým kulturním střediskem.

6.1 Mučednictví

Vedle sebeobětování v kontextu sebevražedného činu je potřeba zmínit i problematiku mučednictví. Mučednictví se od sebeobětování liší tím, že se mučedníkovi dostává, v tradičním náboženském pojetí, kultické úcty a jeho činy jsou trvale připomínány a glorifikovány. Pojmy mučedník, mučednice, případně mučednictví jsou pojmy tradičně náboženskými, a proto by měly být zkoumány z historického a kulturně-politického kontextu. Mučedník zastává výraznou roli ve všech třech monoteistických náboženstvích. V původním slova smyslu byl mučedník člověk, jenž byl věrný Bohu a tradici. V konfrontaci s nevěřícím či jinak nábožensky orientovaným světem, nabyl výraz mučedník jiného významu, stal se tím, kdo osvědčil svědectví víry svou vlastní krví. V islámu se mučedník označoval jako „šachid“. Dnes je slovo „šachid“ často doplňováno slovem „džihad“. Pojem mučednictví v křesťanské církvi začal postupem času vykazovat jistou konzistenci. Křesťanští mučedníci jsou vyznavači víry, kteří požívají v církevním společenství náležité úcty. Jsou pro církev vzorem a jako mučedníci jsou kanonizováni. Od dob katolického papeže Benedikta XIV, platí trojí kritéria, aby mohl být daný jedinec kanonizován. Musí utrpět násilnou smrt, podstoupit pronásledování z nenávisti k církvi a víře a vydat jako oběť svědectví víry. Kanonizování mučedníků je obvyklé i v ortodoxii. Evangelické církve však své mučedníky nekanonizují, za rozhodující kritérium je považován vztah k ukřižovanému Ježíši Kristu (Šrajer, 2009, s. 40-45).

V současné době dostává pojem mučednictví širší rozměr, jenž daleko přesahuje jeho původní význam. Obsah slova je vnímám nejednoznačně, mnohdy dokonce tendenčně. Pojem

mučednictví prochází devalvaci. Děje se to především v soudobé islámské víře a praxi. Mučednictví je připisováno vojákům, ozbrojeným gangům, sebevražděným atentátníkům, pokud obětují svůj život proti nepřátelům islámu (Šrajer, 2009, s. 45). Hassan a Schendemann se snaží kriticky a metodologicky správně analyzovat význam slova „džihád“, které je obsaženo v koránu, ale je naprosto odlišně vnímáno ze strany atentátníků a fundamentalistických bojových skupin. Autoři poukazují, že pojem „džihád“ byl zneužit, jelikož samotný pojem nepodporuje aktivní násilí vůči nemuslimské části světa. Autoři zdůrazňují, že za sebevražděnými atentáty a terorismem jsou skryty cíle politických skupin, které používají islám jako zbraň k prosazení vlastních plánů. Pravda je totiž taková, že islámské učení zakazuje sebevraždu, mučedníkem (tím skutečným), není ten, kdo usmrcuje sebe a jiné. Mučedníkem je ten, kdo zemře pro Boží (při záchraně života druhého), případně při oprávněné obraně přijde o život (Hassan, Schendemann, 2005, cit. podle Šrajer, 2009, s. 45). Říčan (2006, s. 12) přichází se zajímavou myšlenkou, že spirituální prožitek vede člověka k dobru, případně ke zlu, ale vždy stimuluje etický postoj daného jedince. Tihle lidé mohou chápat vlastní prožitek jako setkání s posvátnem. Je pouze na uvážení daného jedince, co bude pokládat za dobro, co naopak označí za projev zla. Proto se autor práce domnívá, že problematika „džihádu“ může být vykládána jednotlivci velmi subjektivně a bylo by chybou dopustit se generalizace.

7 JAN PALACH

Jakkoliv se může nabízet argument, že Palach byl, z celosvětového pohledu, jen jedním z mnoha, kteří zvolili protest formou obětování vlastního života, autor práce považuje Palachův čin za významný pro dané téma, proto se chce jeho osobě věnovat podrobněji.

Jan Palach se narodil 11. srpna roku 1948 v Praze. Jelikož se to událo v období komunistického převratu, pocítila Palachova rodina dopad politických změn v oblasti rodinného i osobního života. Otec přichází o zaměstnání, ztrácí svoji cukrářskou živnost, je zaměstnán ve státním podniku. Jan Palach vidí ve svém otci vzor, ten jej seznamuje, jakožto hrdý národovec, s odkazem Jana Husa a Jana Žižky. Když Jan Palach dosáhl věku třinácti let, jeho otec náhle zemřel, což jej hluboce zasáhlo. S otcovou smrtí se vyrovnával delší dobu (Šrajer, 2009, s. 16). Janova matka, aby jako vdova zajistila svým synům perspektivnější život, rozhodla se v roce 1957 vstoupit do strany. Toto Janovi pomohl při sestavování kádrového posudku. (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 248).

7.1 Hodnotové zakotvení a charakter Jana Palacha

Rodina Jana Palacha byla ovlivněna křesťanskou tradicí a kulturou. Samotný Jan byl pokřtěn v Českobratrské evangelické církvi, v době adolescence se zajímal o bibli a četl ji, nicméně Palach nikdy nebyl praktikujícím věřícím. Podporuje jednotu všech národů a ras, spásu lidstva vidí v celosvětové harmonii, která je však možná pouze na principech humanismu a demokracie. Na druhou stranu má vřelý vztah k dílu Marxe, kterého obdivuje a považuje za génia. Je poněkud zvláštní, že zaujímá nekritický postoj k průběhu padesátiletého historického vývoje Sovětského svazu. Je podstatné se zmínit o faktu, že Jan Palach se zajímal o buddhismus a o válku ve Vietnamu. Velmi podrobně se zajímal o buddhistické mnichy, kteří se na protest proti útisku upalovali (Šrajer, 2009, s. 17). Lederer to popisuje ve své knize velmi podrobně, „*Jan měl nad svou postelí obrázek Buddhy. V jeho pozůstalosti byla nalezena kniha o buddhismu, velký počet novinových výstřížků o upalování buddhistických mnichů na protest proti válce ve Vietnamu. Na nemocničním lůžku po svém sebeupálení se o těchto obětech ve Vietnamu zmiňoval.*“ (Lederer, 1990 cit. podle Šrajer, 2009, s. 18).

Přestože většina lidí, kteří znali Jana Palacha, tvrdili, že po charakterové a intelektuální stránce nebyl příliš výjimečný, přesto dokázal být výrazný. Na škole nepatřil k nejlepším studentům, nicméně měl znalosti v oblastech, které jej zajímaly. Charakteristická pro něj byla ochota a slušnost, autentičnost a empatie. Byl typem hloubavého, uzavřeného jedince,

jenž byl hodně individualisticky založen, a právě z těchto důvodů neměl takřka žádného bližšího přítele. Na druhou stranu, dosvědčena je jeho enormní nepořádnost, myšlenková roztržitost a zapomnětlivost. Často vyjadřoval vyhraněné názory, stranil se studentských akcí a společenského života. Dokázal se zastat lidí v bezpráví a angažoval se pro dobro druhých (Šrajger, 2009, s. 17). Lederer v tom vidí jednotící charakterovou linií Palachovy osobnosti a tvrdí, že Jan byl charakterově vyspělý již jako chlapec. Rozdíl spatřuje v tom, že na začátku svého života se Palach projevoval mnohdy neuvědoměle, avšak později si svůj světonázor již vědomě pěstoval (Lederer, 1990 cit. podle Šrajger, 2009, s. 19). Charakterové vlastnosti Jana Palacha se umocňovaly na základě prožívání společenských a politických událostí, které se v Československu odehrály v roce 1968 a vrcholí Palachovým sebeobětováním (Šrajger, 2009, s. 19). Situace v Československu se po pádu Dubčeka začala radikálně měnit. Studenti žádali respektování lidských práv, protestovali proti přítomnosti cizích vojsk v Československu, nicméně bez podpory sdělovacích prostředků byla jejich akce odsouzena k nezdaru (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 49 -50).

7.2 Palachova oběť

Palach, dle svědků, napsal ráno před svým činem čtyři dopisy, tři tyto dopisy odeslal poštou, jeden s sebou nesl na místo aktu obětování. Zajímavé je, že ve všech dopisech se podepisoval jako Pochodeň č. 1. Mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou si Jan Palach obstaral dvě bílé nádoby z umělé hmoty. V národním podniku Benzina si do těchto nádob načerpal čtyři litry benzínu. Přítomný pracovník čerpací stanice později, když byl vyslýchán Veřejnou bezpečností, dodal, že Palach mu připadal pobledlý a duchem nepřítomný. Palach se objevil dne 16. ledna 1969, přibližně před půl třetí odpoledne u kašny Národního muzea. Přibližně v této době dokončil Jan Palach svůj záměr, polil se hořlavinou a zapálil. Později se na místě Palachova aktu našel poslední dopis, jenž nebyl odeslán (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 60 -62).

Je nutno si položit otázku, jestli Jan Palach bral do úvahy všechna rizika a negativní dopady. Šrajger (2009, s. 176) ve své práci sumarizoval relevantní Palachova vyjádření, která pronesl po uskutečnění svého činu:

„V dějinách přichází okamžik, kdy se něco musí stát. Teď se musí něco stát, za půl roku, za rok již bude pozdě... Proti zlu se musí něco dělat, bojovat takovými prostředky, jaké jsou možné. Zapálil jsem se sám, jak dělali buddhisté ve Vietnamu. Na protest proti všemu, co se

tady děje, proti nesvobodě slova, tisku a všeho ostatního. Říkejte to všem... Nejsm sebevrah!... Já vím, že je to strašné, ale musí se to... Počítal jsem, že přežiji, ale nevyklučoval jsem smrt... To je málo, co vláda? Ta musí konat!... Můj čin splnil účel, ale ať už to nikdo neudělá a neopakuje... Aby to nedělali, to je lepší, aby celý život zasadili k splnění našich cílů, ať se všichni připojí k vám. Dneska je to úplně veliký problém všechno. Ať se přičiní živí k boji. Říkejte to všem, říkejte to všem, proč jsem to udělal...“

Šrajer (2009, s. 176) vyjadřuje myšlenku, že Palach realizuje svůj čin s hlubokým přesvědčením o jeho smyslu, že obětí nejvyšší dokáže prosadit změnu. Všimá si toho, že Palach, ačkoliv apeluje na politické poměry, nepoužívá ve svých vyjádřeních ideologii, ale věcně se vyjadřuje k jednotlivým problémům, mluví o svých pocitech. Šrajer (2009, s. 180) se také domnívá, že Jan Palach si uvědomuje i možnost, že jeho vyhrocený čin může být pro někoho dalšího špatným příkladem a vyvolat obdobné formy protestů. To se na nakonec také skutečně děje. Jan Palach sice mluvil o skupině pochodní, nicméně je pravděpodobné, že dochází k závěru, že takovou obětí by již neměl nikdo podstupovat.

Šrajer (2009, s. 181) na základě svého intenzivního a dlouhodobého pátrání vyslovuje domněnku, že Palachův čin byl snahou o zachování Palachovi osobní integrity, odezvou hlasu svědomí, snahou o prosazení vytyčených cílů. Z pohledu křesťanské etiky jsou jisté cíle, pro které je možné se za jistých okolností obětovat, nicméně Palachův čin řadí k sebeobětování, nikoli k mučednictví.

7.3 Dopady činu Jana Palacha

V mnoha městech, nejen v Československu, ale i v zahraničí, se uskutečnily smuteční tryzny. V Praze, 19. ledna 1969, se uskutečnil početný průvod studentů, kteří Janu Palachovi a jeho ideálům hlásali podporu. Také se v okolí Národního muzea objevila celá řada hladovkářů, jejich počet rostl. Mezi hladovkáři byl i Jan Zajíc, jenž se měl později stát další živou pochodní. Protestní akce skončili až poté, co se do celé záležitosti vložilo Ústřední vedení Komunistické strany Československa v čele s tajemníkem Lubomírem Štrougalem. Došlo k aktivaci armády a bezpečnostních složek, kterou lze srovnávat snad jen s mobilizací v době srpnové okupace. Komunistická strana Československa překvapivě umožnila konání tryzny za Jana Palacha. Došlo k tomu po jednání zástupců studentů a vládní moci. Místem posledního odpočinku Jana Palacha se staly Olšanské hřbitovy (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 83).

7.4 Následovníci Palachova činu

Bezprostředními následovníky Jana Palacha byli Jan Zajíc a Evžen Plocek (Šrajfer, 2009, s. 23). Tuto trojici, Palacha, Zajíce i Plocka, spojovalo nejen jejich křesťanské zázemí, ale též fakt, že se rozhodli pro stejnou formu protestu, jakou zvolil Palach. Evžen Plocek byl komunista, odborář, pocházel z Jihlavy. Jan Zajíc byl středoškolským studentem v Jihlavě (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 90).

7.4.1 Jan Zajíc

Jan Zajíc se narodil 3 července roku 1950 ve Vítkově, matka byla učitelkou na základní škole, otec prodával drogistické zboží. Matka vedla Jana Zajíce po vzoru tradiční křesťanské výchovy, jeho otec byl liberálního zaměření. Ve škole byl oblíbený, měl dostatek kamarádů, často se zastával slabších. Byl studentem Průmyslové a železniční školy v Šumperku. Stejně jako u Palacha, i Zajícův otec náhle umírá a mladý student musel finančně podporovat svoji rodinu. O politiku se začal zajímat v roce 1968 v souvislosti s událostmi počínající demokratizace. Okupaci nesl velmi těžce, angažoval se v protestech proti cizím armádám, které vstoupily na území Československa. V roce 1969 se Zajíc připojil k studentům, kteří drželi hladovku za Jana Palacha. Několikrát se veřejně vyjádřil, že by byl ochoten se stát živou pochodní. To jej odlišuje od Palacha i Plocka, kteří své záměry tajily. Mnozí jeho blízcí se snažili se Zajícem o jeho úmyslech diskutovat, dokonce i někteří jeho učitelé, avšak tato snaha se minula účinkem. Zajíc, odhodlán obětovat svůj život, přijel 25. února 1969 do Prahy, v průjezdu domu s číslem popisným 39, jenž se nacházel na Václavském náměstí, se polil hořlavinou a zapálil. Jan Zajíc byl pohřben na Vítkově za přítomnosti rodičů a přátel (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 90 -103).

7.4.2 Evžen Plocek

Evžen Plocek se narodil 29. října 1929, v mládí byl vychováván v náboženském duchu. Matka, byla ženou v domácnosti, otec se živil jako dělník. Po absolvování povinné vojenské služby se Plocek sezdal se Zdenou Dolníkovou, vstoupil do Komunistické strany Československa a později byl aktivní i v odborech, patřil k příznivcům obrodného procesu. Aktivizovat se Plocek začal po nepokojích z 28. na 29. března 1969. Nelichotivě se vyjádřil o straně, situaci v Československu a dál již nechtěl mít s vládou nic společného. Dne 4. dubna se zapálil před budovou jihlavského okresního výboru Komunistické strany Československa. (Blažek, Eichler, Jareš et al, 2009, s. 109-111).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 METODOLOGIE VÝZKUMU

Teoretická část práce je přehledem a analýzou soudobých poznatků o problematice suicidia a sebeobětování. Cílem praktické části je získat informace o postojích vysokoškolských studentů k těmto jevům. Hlavní výzkumní otázkou je: Jak vnímají vysokoškolští studenti sociální jevy sebeobětování a suicidia, nakolik mezi těmito jevy vidí rozdíl?

Jedná se o kvantitativní výzkum a relační výzkumný problém. Při tomto typu výzkumného problému, jak uvádí Gavora (2000, s. 27), zjišťujeme, zda existuje vztah mezi jevy zkoumanými a jak je tento vztah těsný. Je možno dávat do vzájemných vztahů nejen dva činitele, nýbrž i velké množství činitelů. Při relačním výzkumném problému lze určit, zda vztah existuje, nicméně nedá se přesně stanovit, který z pozorovaných jevů jej zapříčiňuje. Takovou analýzu by umožňoval až kauzální výzkum.

Výzkumník si má v kvantitativním výzkumu udržet odstup od zkoumaného jevu a tak zajistit nestranný přístup. Výzkumník v tomto druhu výzkumu třídí údaje a prověřuje existující teorie, z nich definované hypotézy, které buď verifikuje, nebo vyvrátí. Kvantitativní výzkum je tedy verifikační (Gavora, 2000, s. 32).

8.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Cílem výzkumu je zjistit, jaké jsou postoje studentů vysokých škol k suicidiu a sebeobětování, zda vidí rozdíl mezi těmito jevy, jaký je vztah mezi těmito postoji a pohlavím probandů, rodinným zázemím, sociálními vazbami a prostředím, v němž žili větší část svého života. Výzkumný problém lze charakterizovat pomocí základních otázek, které se pak staly východiskem pro formulaci hypotéz.

Byly definovány tyto základní otázky:

1. Liší se postoj vysokoškolských studentů k suicidiu podle pohlaví jedince?
2. Liší se postoj vysokoškolských studentů k suicidiu dle kulturního prostředí, ve kterém vyrůstali (město - vesnice)?
3. Je postoj, že partnerský vztah snižuje riziko suicidia, častější u vysokoškolských studentů, kteří aktuálně v partnerském vztahu žijí?
4. Je postoj, že původ v neúplné rodině zvyšuje riziko suicidia, častější u vysokoškolských studentů, kteří pochází z neúplných rodin?

5. Rozlišují vysokoškoláci obou pohlaví stejnou měrou mezi sebevraždou a sebeobětováním?
6. Je chápání vlivu smrti Jana Palacha na mravné povědomí obyvatel ČSSR rozdílné u vysokoškoláků podle kulturního prostředí, ve kterém vyrůstali (město - vesnice)?

8.2 Hypotézy

Základní otázky byly východiskem pro definování věcných hypotéz. Jsou to tvrzení vyjádřena oznamovací větou, která vyjadřují vztah mezi dvěma proměnnými. Hypotézy musí být možno empiricky ověřit (Gavora 2000, s. 53). Jevy, vystupující ve věcných hypotézách, jsou následně operacionalizovány: jsou vyjádřeny tak, aby je bylo možné kvantifikovat. Operationalizace tak umožní vytvořit statistické hypotézy, kterých platnost je testována pomocí statistických metod.

Byly vypracovány tyto věcné hypotézy a k nim náležitě statistické hypotézy (nulová a alternativní):

Věcná hypotéza H1

H1. Mezi vysokoškolskými studenty muži odsuzují suicidium více nežli ženy.

Statistické hypotézy H1

H1₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium, je stejná jako četnost vysokoškolských studentek s tímto postojem.

H1_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium, je vyšší jako četnost vysokoškolských studentek s tímto postojem.

Věcná hypotéza H2

H2: Vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali na vesnici, odsuzují suicidium častěji nežli ti, kteří do 15 let vyrůstali ve městě.

Statistické hypotézy H2

H2₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium a vyrůstali do 15 let na vesnici, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, odsuzujících suicidium, kteří vyrůstali do 15 let ve městě.

H2_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium a vyrůstali do 15 let na vesnici, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, odsuzujících suicidium, kteří vyrůstali do 15 let ve městě.

Věcná hypotéza H3

H3: Vysokoškolští studenti, žijící v partnerském vztahu, si častěji myslí, že tento vztah snižuje riziko suicidia, nežli vysokoškolští studenti bez partnerského vztahu.

Statistické hypotézy H3

H3₀: Četnost vysokoškolských studentů, žijících v partnerském svazku, kteří si myslí že tento vztah snižuje riziko suicidia, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale jsou bez partnerského vztahu.

H3_A: Četnost vysokoškolských studentů, žijících v partnerském vztahu, kteří si myslí že tento vztah snižuje riziko suicidia, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale jsou bez partnerského vztahu.

Věcná hypotéza H4

H4: Vysokoškolští studenti, pocházející z neúplné rodiny, si častěji myslí, že tento původ zvyšuje riziko suicidia, nežli vysokoškoláci pocházející z úplné rodiny.

Statistické hypotézy H4

H4₀: Četnost vysokoškolských studentů, pocházejících z neúplné rodiny, kteří si myslí, že tento původ zvyšuje riziko suicidia, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale pocházejí z úplné rodiny.

H4_A: Četnost vysokoškolských studentů, pocházejících z neúplné rodiny, kteří si myslí, že tento původ zvyšuje riziko suicidia, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale pocházejí z úplné rodiny.

Věcná hypotéza H5

H5: Vysokoškolští studenti chápou suicidium a sebeobětování jako rozdílné jevy častěji nežli vysokoškolské studentky.

Statistické hypotézy H5

H5₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří chápou suicidium a sebeobětování jako rozdílné jevy, je stejná jako četnost vysokoškolských studentek.

H5_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří chápou suicidium a sebeobětování jako rozdílné jevy, je vyšší jako četnost vysokoškolských studentek.

Věcná hypotéza H6

H6: Vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali ve městě, si častěji myslí, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, nežli vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali na vesnici.

Statistické hypotézy H6

H6₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří vyrůstali ve městě a myslí si, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale vyrůstali na vesnici.

H6_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří vyrůstali ve městě a myslí si, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale vyrůstali na vesnici.

8.3 Výzkumné metody a techniky

Výzkumnou metodu je možno chápat jako všeobecné označení procedury, se kterou se pracuje při výzkumu. V rámci výzkumné metody je možno použít jeden, či více výzkumných nástrojů, mezi které se radí například dotazník, či pozorování.

V realizovaném výzkumu byl jako pracovní nástroj použit způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí, tedy dotazník. Ten byl vypracován s cílem dosažení adekvátní validity a reliability.

Celkově dotazník obsahoval 19 otázek, všechny otázky byly uzavřeného typu, 4 byly dichotomické, 16 otázek bylo polytomických výběrových, z nichž 2 byly konstruovány jako škálové otázky Likertova typu. Polytomické otázky obsahovaly i variantu odpovědi „neumím se rozhodnout“, aby nerozhodnutý respondent nebyl nucen odpovídat ano/ne.

Úvodních 5 otázek bylo určených k získání základních demografických charakteristik respondentů: pohlaví, původ (město, vesnice), rodinné zázemí, existence partnerského vztahu. 8 otázek bylo zaměřeno na zjištění postojů k sebevraždě, včetně příčinných a preventivních aspektů. 6 otázek bylo zaměřeno na problematiku sebeobětování.

8.4 Předvýzkum

Před samotným výzkumem byl realizován předvýzkum, který umožnil zjistit nedostatky dotazníku, lepší orientaci v oblasti výzkumného problému a zpřesnit formulaci hypotéz. Předvýzkum byl realizován distribucí dotazníku 8 studentům FHS UTB. Bezproblémový průběh předvýzkumu umožnil zahájení distribuce dotazníku výzkumnému souboru.

8.5 Výzkumný soubor

8.5.1 Základní soubor

Jedná se o všechny jedince, o kterých chce výzkum získat informace (Gavora, 2000, s. 59). Základní soubor tvořili vysokoškolští studenti České republiky.

8.5.2 Výběrový soubor

Jedná o část subjektů ze základního souboru, získána tzv. záměrným výběr – metodou průměrných jednotek. Dle Chrásky (2007, s. 22) je záměrný výběr charakteristický tím, že o výběru konkrétního prvku nerozhoduje náhoda, ale úsudek výzkumníka. Jednou z variant záměrného výběru je výběr „průměrných jednotek“ při kterém je vybrán objekt (škola, třída, žáci), který výzkumník považuje za typický (průměrný). Byli vybráni studenti Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, Filozofické fakulty Masarykovy university v Brně a Fakulty humanitních studií University Tomáše Bati ve Zlíně. Při výběru subjektů z daných vysokých škol byl použit náhodný stratifikovaný výběr. Při něm se základní soubor rozloží, dle určitého relevantního znaku, který zvolí výzkumník podle svých možností. Roli zde sehrála i ochota studentů uvedených vysokých škol ke spolupráci.

Dotazníkové šetření probíhalo ve dnech 18. 2. – 15. 3. 2013.

8.6 Způsob zpracování dat

Dotazníky byly zpracovány v programu Microsoft Excel. Zpracování má tři části: první část prezentuje základní informace o vyšetřeném souboru. V druhé části bylo provedeno třídění dat I. stupně: byly zpracovány tabulky četností jednotlivých odpovědí ke každé otázce a získaná data byla prezentována graficky. Při vyhodnocení odpovědí na otázky typu Likertovy škály byla škála považována za kontinuum a byla u ní vypočítána střední hodnota (Gavora 2000, s. 96).

Třetí částí obsahuje třídění dat II. stupně s ověřením platnosti definovaných hypotéz prostřednictvím statistických testů významnosti. Výsledky získané dotazníkovým šetřením byly zapsány do čtyřpolních kontingenčních tabulek. Přijetí nebo zamítnutí nulové hypotézy bylo analyzováno testem nezávislosti chí-kvadrát. Vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 byla srovnávána s kritickou tabulkovou hodnotou na hladině významnosti $\alpha = 0,01$ a 1 stupni volnosti $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$. Stupeň prokázané závislosti mezi sledovanými proměnnými v kontingenční tabulce byl posouzen výpočtem koeficientu kontingence, konkrétně η -koeficientu r_ϕ .

8.7 Interpretace zjištění

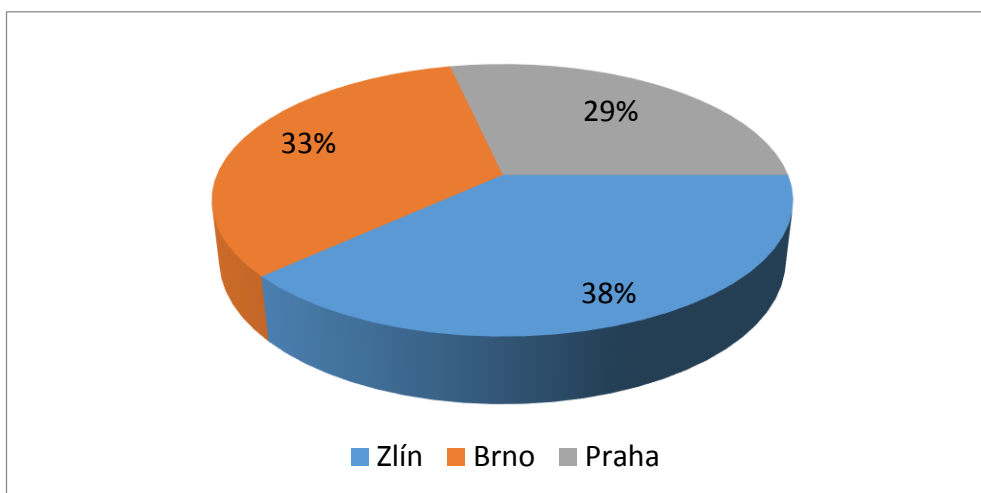
Zpracované výzkumné údaje představují „suchá“ čísla, která je nezbytné interpretovat v kontextu celého výzkumného projektu a v kontextu současného vědeckého poznání o zkoumané problematice. Hlavním výstupem z výzkumu nejsou údaje, ale jejich interpretace (Gavora, 2000, s. 136).

9 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

9.1 Základní charakteristiky vyšetřené souboru

Dotazník obdrželo celkem 150 vysokoškoláků, vždy 50 z každé z vybraných vysokých škol. Ke zpracování bylo vráceno 123 dotazníků, což je 82%. Ve Zlíně bylo vráceno 47, v Brně 41 a v Praze 35 dotazníků, relativní četnost respondentů podle místa studia uvádí graf 1.

Graf 1 Relativní četnost respondentů podle místa studia

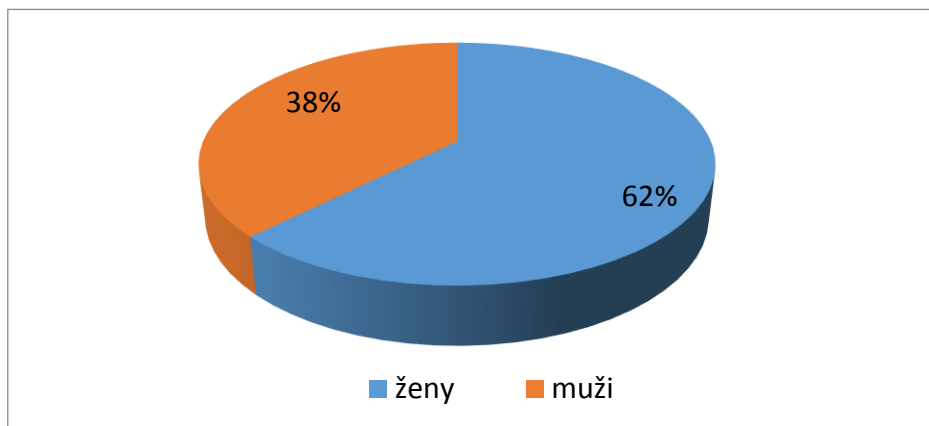
Přehled základních demografických charakteristik vyšetřené souboru je v tabulce 1.

Tab. 1 Základní demografické charakteristiky vyšetřené souboru (absolutní četnost)

	Zlín	Brno	Praha	Σ
muž	12	19	17	48
žena	35	12	18	75
Σ	47	41	35	123
město	21	23	27	71
vesnice	26	18	8	52
Σ	47	41	35	123
úplná rodina	38	28	18	84
neúplná rodina	9	13	17	39
Σ	47	41	35	123
vztah	41	34	16	91
bez vztahu	6	7	19	32
Σ	47	41	35	123

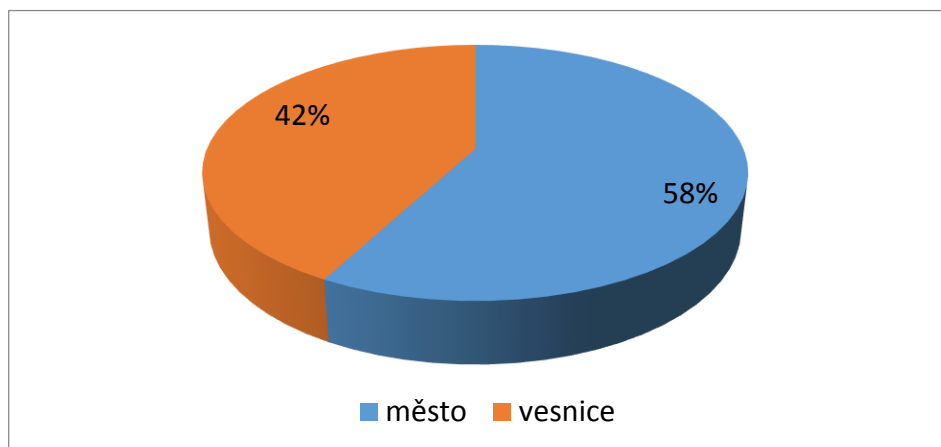
Mužů bylo v analyzovaném souboru 48 (37,5%), žen 75 (62,5%) z celkového počtu respondentů.

Graf 2 Relativní četnost respondentů podle pohlaví

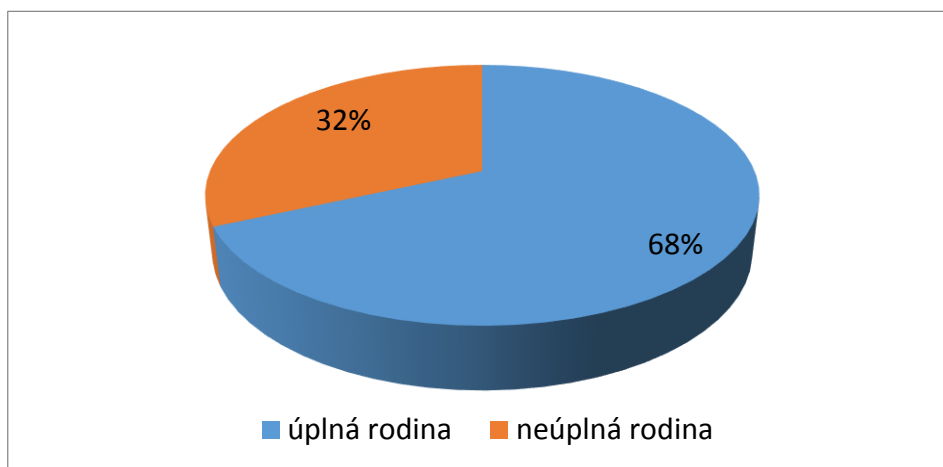
Do svých 15 let žilo ve městě 71 (57,8%), na vesnici 52 (42,2%) respondentů.

Graf 3 Relativní četnost respondentů podle místa původ

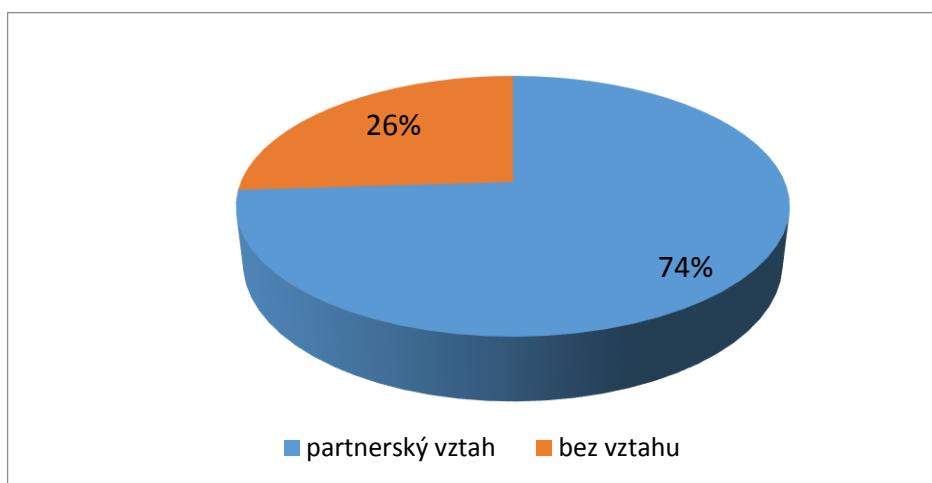
84 respondentů (68,3%) pocházelo z úplné rodiny, z neúplné 39 (31,7%).

Graf 4 Relativní četnost respondentů podle rodinného zázemí

91 respondentů (74%) žilo v čase vyplnění dotazníku v partnerském vztahu, 32 (26%) v tomto období vztah nemělo.

Graf 5 Relativní četnost respondentů podle existence aktuálního vztahu

9.2 Výsledky třídění prvního stupně

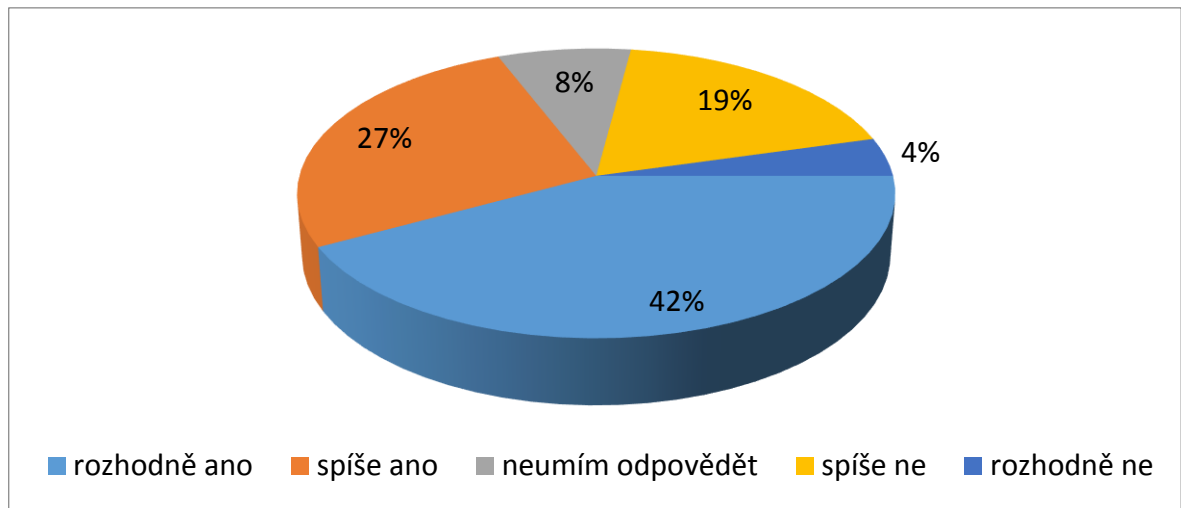
Položky v dotazníku lze rozdělit na 2 okruhy: mapující postoje k sebevraždě a mapující postoje k sebeobětování.

9.2.1 Postoje k sebevraždě

Otázka 1. Odsuzujete sociální jev, jakým je sebevražda?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 52 osob, *spíše ano* 33 osob, *neumím odpovědět* 10 osob, *spíše ne* 23 osob a *rozhodně ne* 5 osob.

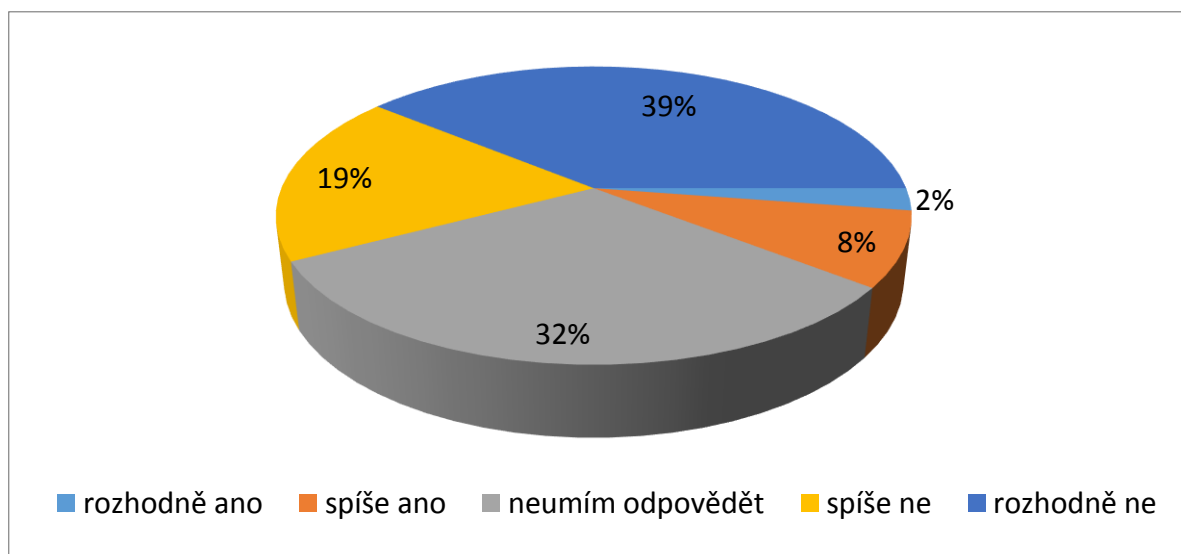
Graf 6 Odsouzení sociálního jevu sebevraždy (relativní četnost odpovědí)

Otázka 2. Pokud byste se ocitl/a v těžké a vyhraněné životní situaci, uvažoval/a byste o sebevraždě jako o jednom z možných východisek?

Odpověď *rozhodně ano* uvedly 3 osoby, *spíše ano* 10 osob, *neumím odpovědět* 39 osob, *spíše ne* 23 osob a *rozhodně ne* 48 osob.

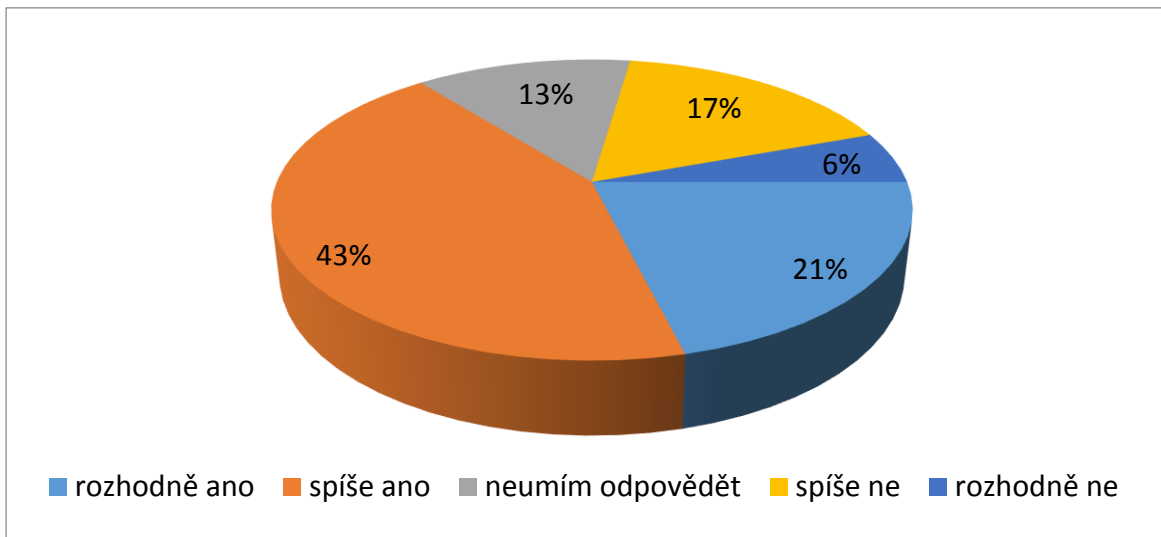
Graf 7 Uvažování o možné sebevraždě v těžké životní situaci (relativní četnost odpovědí)

Otázka 3. Myslíte si, že lidé, kteří se pokusí o sebevraždu, chtějí opravdu zemřít?

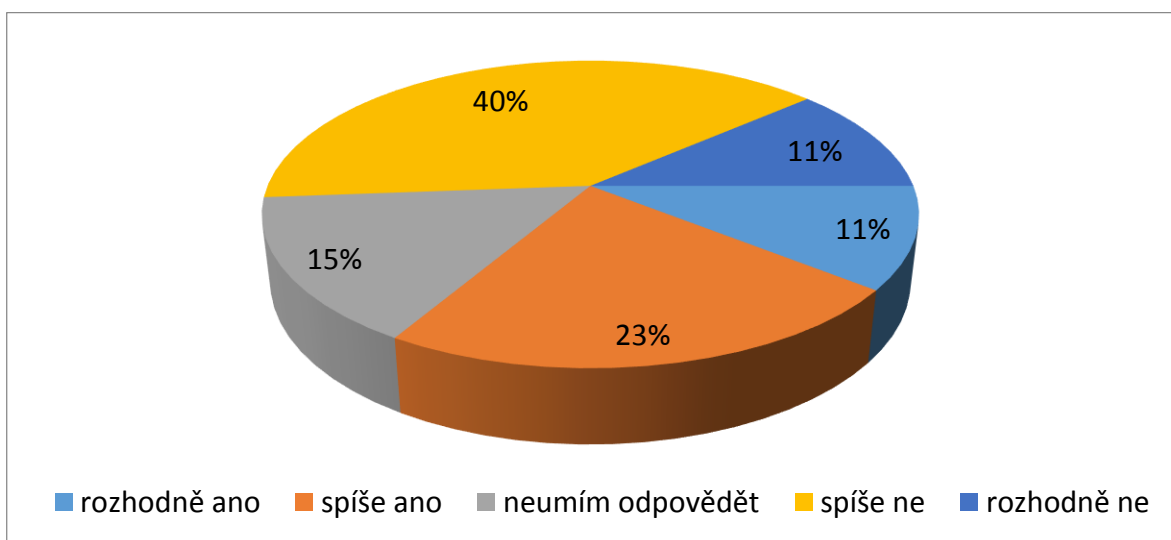
Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 26 osob, *spíše ano* 53 osob, *neumím odpovědět* 16 osob, *spíše ne* 21 osob a *rozhodně ne* 7 osob.

Graf 8 Skutečná vůle zemřít u osob, které se pokusí o sebevraždu (relativní četnost odpovědí)

Otázka 4. Přináší s sebou původ v neúplné rodině zvýšené riziko sebevražedného chování?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 13 osob, *spíše ano* 28 osob, *neumím odpovědět* 19 osob, *spíše ne* 49 osob a *rozhodně ne* 14 osob.

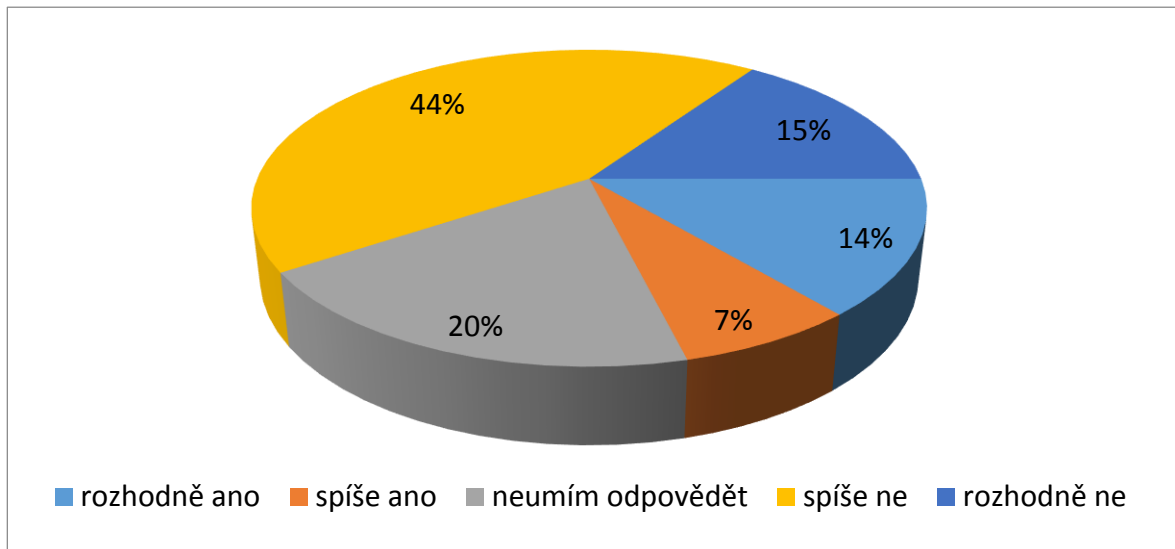
Graf 9 Původ v neúplné rodině a zvýšení rizika sebevraždy (relativní četnost odpovědí)

Otázka 5. Jste toho názoru, že jedinec, jenž se jednou pokusil o sebevraždu, se o ni opět pokusí?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 17 osob, *spíše ano* 9 osob, *neumím odpovědět* 24 osob, *spíše ne* 54 osob a *rozhodně ne* 19 osob.

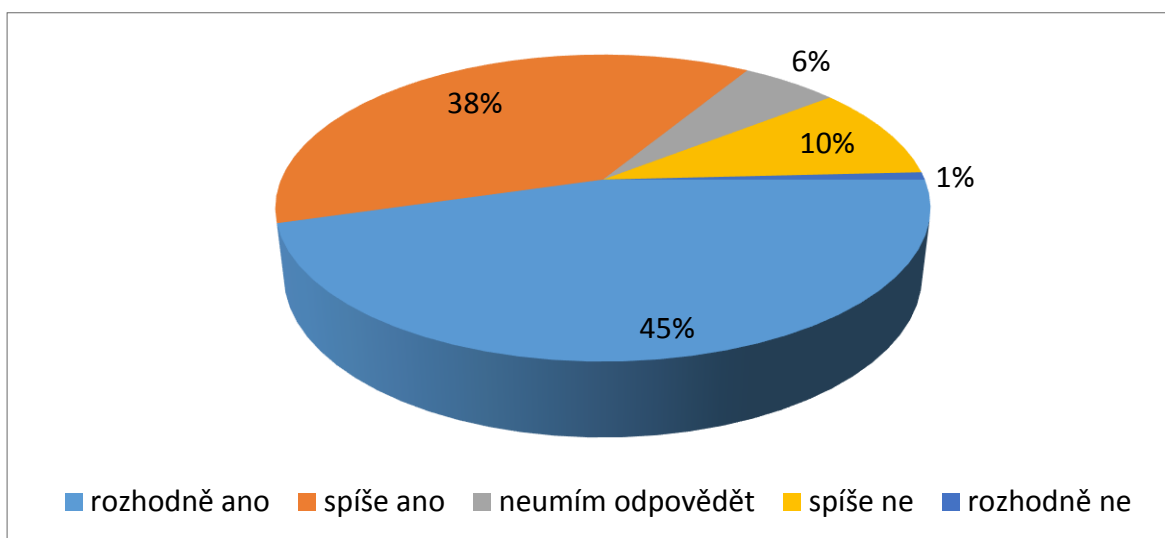
Graf 10 Zvýšení rizika opakované sebevraždy o osoby, která se o ni již pokusila (relativní četnost odpovědí)

Otázka 6. Snižuje život v partnerském vztahu riziko sebevraždy?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 56 osob, *spíše ano* 47 osob, *neumím odpovědět* 7 osob, *spíše ne* 12 osob a *rozhodně ne* 1 osoba.

Graf 11 Partnerský vztah a snížení rizika sebevraždy (relativní četnost odpovědí)

Otázka 7. Jak podle vás můžou následující jevy zvýšit riziko sebevraždy?

Závažnost vlivu ohodnoťte na škále čísel od 1 do 5. Hodnota 1 - nevýznamný vliv, hodnota 5 – silně významný vliv.

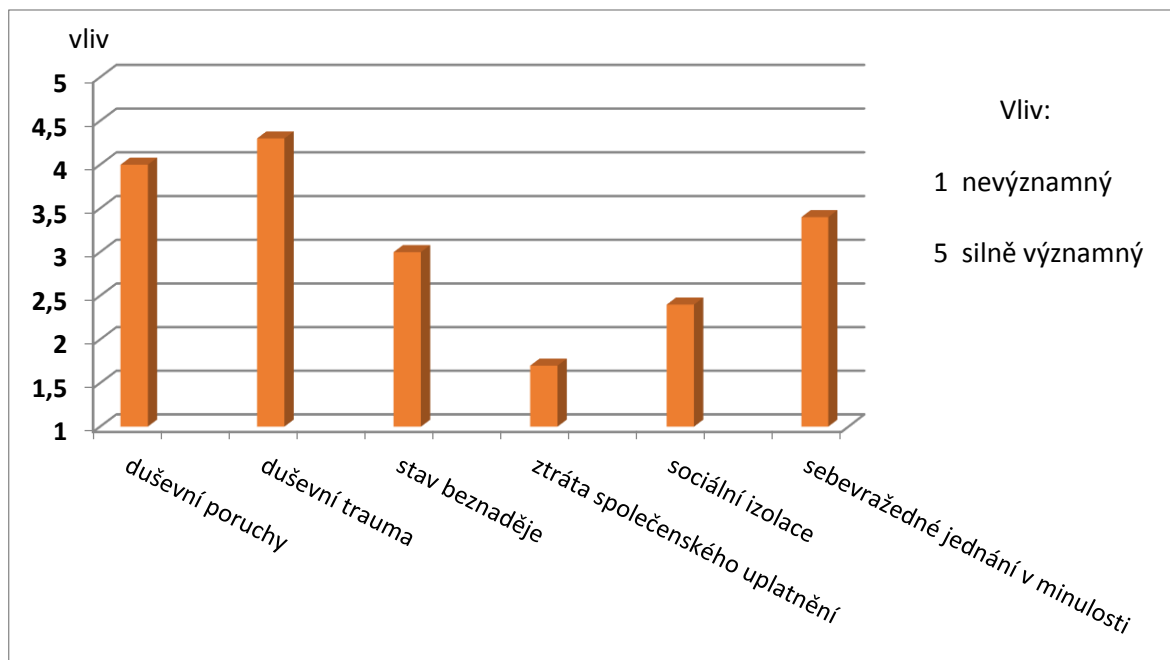
- A. Duševní poruchy (deprese, úzkostní stavy, schizofrenie).
- B. Závažná duševní traumata (smrt blízkého, ztráta partnera).
- C. Stav beznaděje.
- D. Ztráta společenského uplatnění.
- E. Sociální izolace
- F. Sebevražedné jednání v minulosti.

Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na zvýšení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu) uvádí tabulka 2, grafické vyhodnocení graf 12.

Tab. 2 Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na zvýšení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu)

Faktor / Závažnost vlivu	1	2	3	4	5	Σ	průměrné ohodnocení
Duševní poruchy	2	16	11	43	51	123	
četnost x ohodnocení	2	32	33	172	255	494	4
Duševní trauma	4	6	8	41	64	123	
četnost x ohodnocení	4	12	24	164	320	524	4,3
Stav beznaděje	0	19	28	29	27	123	
četnost x ohodnocení	0	36	84	116	135	371	3
Ztráta společenského uplatnění	68	35	11	6	3	123	
četnost x ohodnocení	68	70	33	24	15	210	1,7
Sociální izolace	29	43	32	9	10	123	
četnost x ohodnocení	29	86	96	36	50	297	2,4
Sebevražedné jednání v minulosti	15	23	16	39	30	123	
četnost x ohodnocení	15	46	48	156	150	415	3,4

Graf 12 Průměrné ohodnocení vlivu sledovaných faktorů na zvýšení rizika sebevraždy

Otázka 8. Jak podle vás mohou následující jevy snížit riziko sebevraždy?

Závažnost vlivu ohodnoťte na škále čísel od 1 do 5. Hodnota 1 - nevýznamný vliv, hodnota 5 – silně významný vliv.

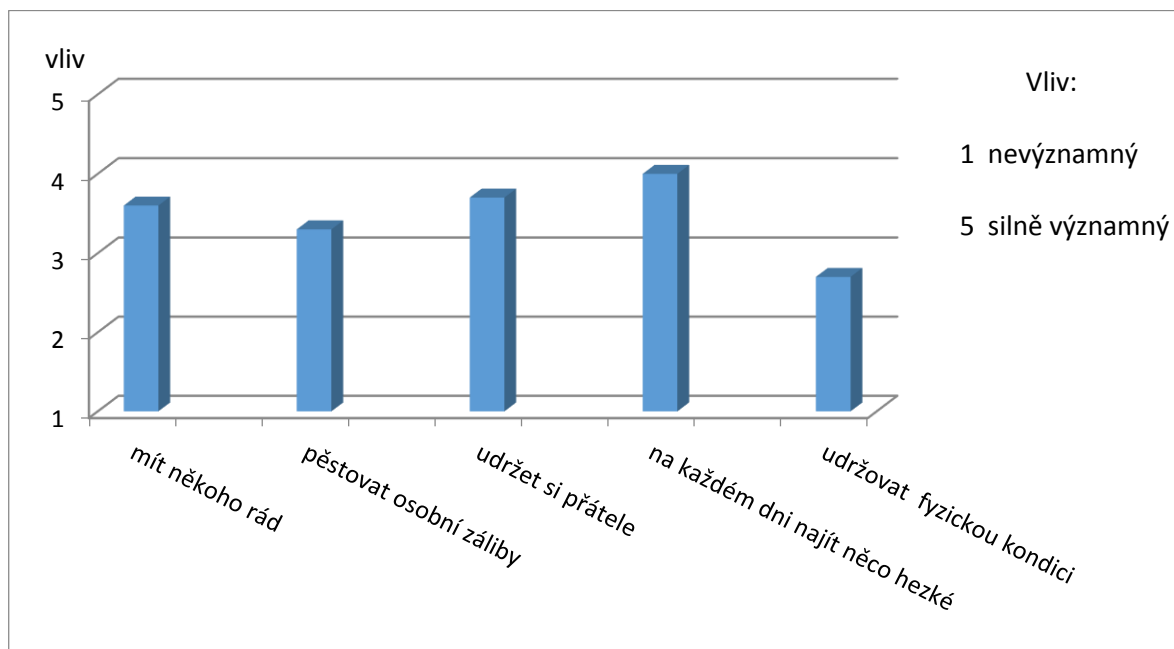
- A. Mít někoho rád.
- B. Pěstovat osobní záliby.
- C. Udržet si přátele.
- D. Na každém dni najít něco hezkého.
- E. Udržovat fyzickou kondici.

Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na snížení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu) uvádí tabulka 3, grafické vyhodnocení graf 13.

Tab. 3 Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na snížení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu)

Faktor / Závažnost vlivu	1	2	3	4	5	Σ	průměr ohodnocení
Mít někoho rád	0	19	34	47	23	123	
četnost x ohodnocení		38	102	188	115	443	3,6
Pěstovat osobní záliby	7	15	48	37	16	123	
četnost x ohodnocení	7	30	144	148	80	406	3,3
Udržet si přátele	5	16	28	39	35	123	
četnost x ohodnocení	5	32	84	156	175	452	3,7
Na každém dni najít něco hezké	2	11	21	45	44	123	
četnost x ohodnocení	2	22	63	180	220	487	4
Udržovat fyzickou kondici	21	44	20	23	15	123	
četnost x ohodnocení	21	88	60	92	75	336	2,7

Graf 13 Průměr ohodnocení vlivu sledovaných faktorů na snížení rizika sebevraždy

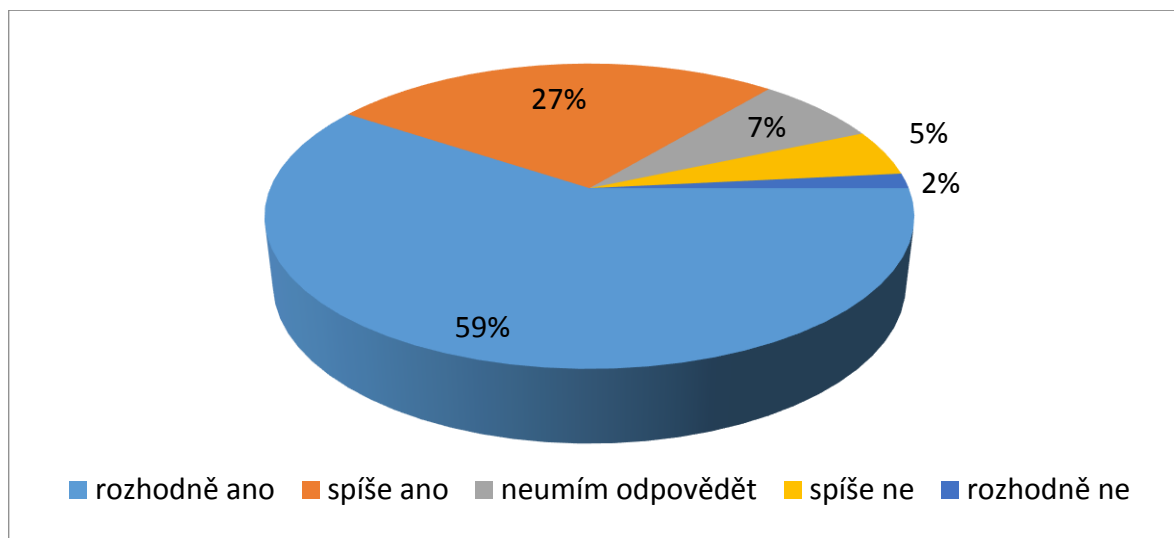

9.2.2 Postoje k sebeobětování.

Otázka 1. Je podle vás rozdíl mezi sebevraždou a sebeobětováním se pro myšlenku, ideál, či světónázor?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 73 osob, *spíše ano* 33 osob, *neumím odpovědět* 9 osob, *spíše ne* 6 osob a *rozhodně ne* 2 osoby.

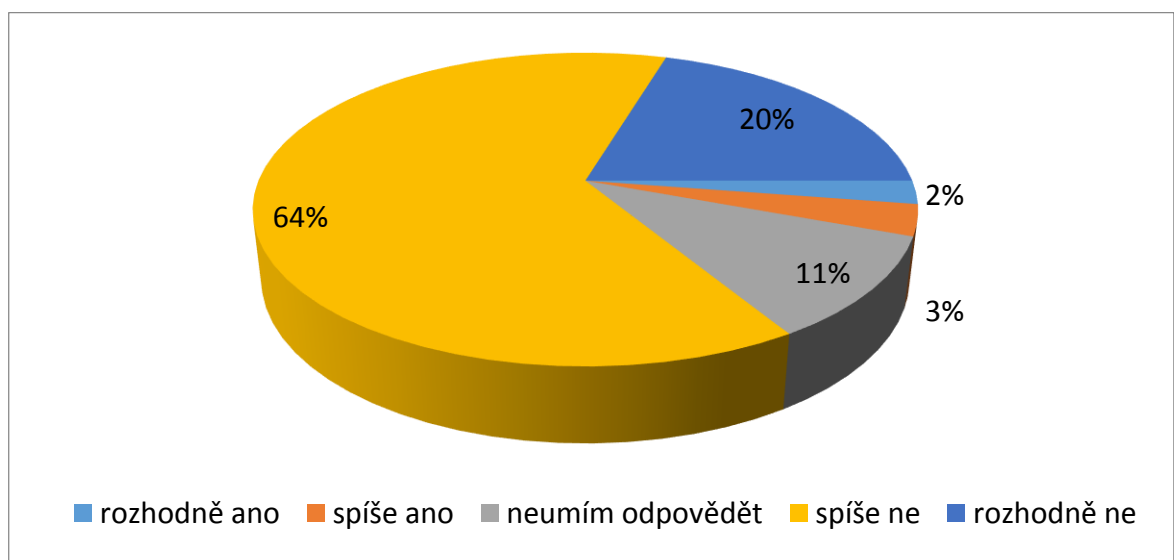
Graf 14 Vnímání rozdílu mezi sebevraždou a sebeobětováním (relativní četnost odpovědí)

Otázka 2. Myslíte, že lze prostřednictvím sebeobětování ovlivnit společenský vývoj?

Odpověď *rozhodně ano* uvedly 3 osoby, *spíše ano* 4 osoby, *neumím odpovědět* 13 osob, *spíše ne* 78 osob a *rozhodně ne* 25 osob.

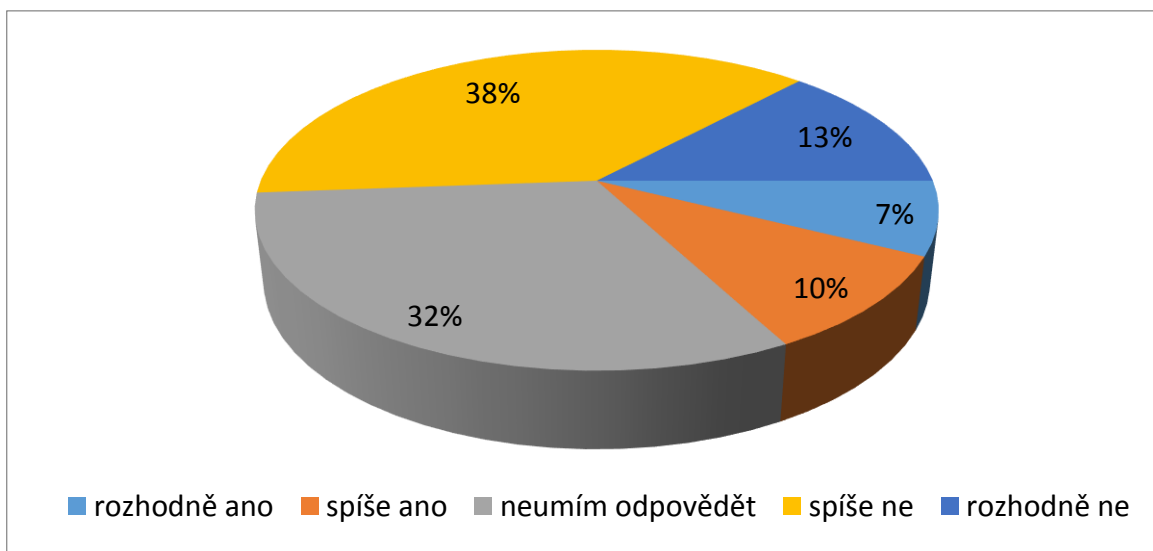
Graf 15 Hodnocení vlivu sebeobětování na společenský vývoj (relativní četnost odpovědí)

Otázka 3. Dokázali byste obětovat svůj život pro ideály, vznešené cíle či národ?

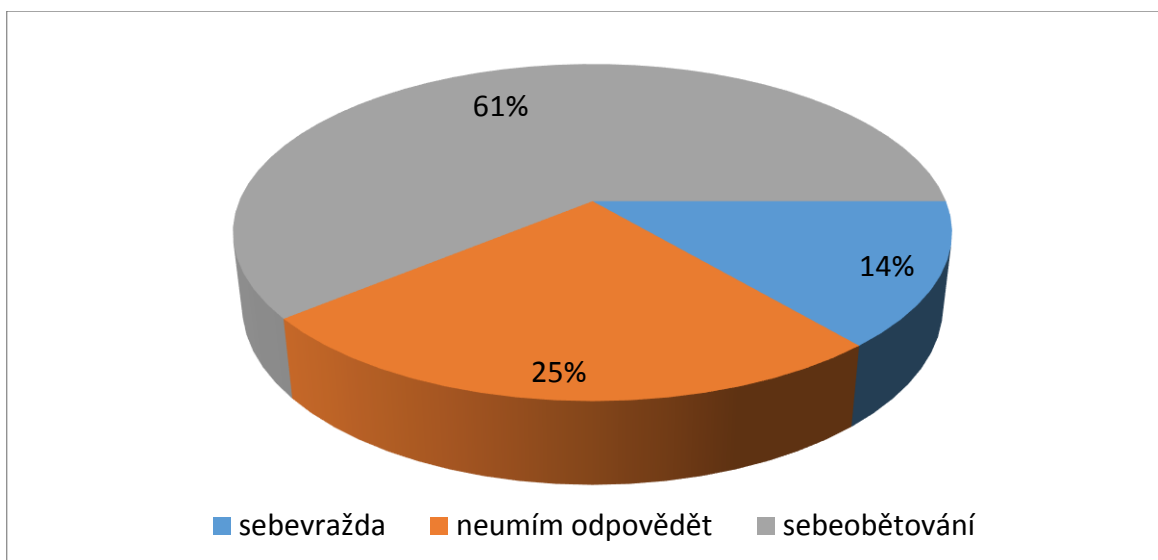
Odpověď *rozhodně ano* uvedly 9 osob, *spíše ano* 12 osob, *neumím odpovědět* 39 osob, *spíše ne* 47 osob a *rozhodně ne* 16 osob.

Graf 16 Možnost sebeobětování pro ideály, vznešené cíle či národ (relativní četnost odpovědí).

Otázka 4. Smrt Jana Palacha vnímáte jako sebevraždu nebo sebeobětování?

Odpověď *sebevraždu* uvedlo 17 osob, *sebeobětování* 75 osob a 31 osob uvedlo, *neumím odpovědět*.

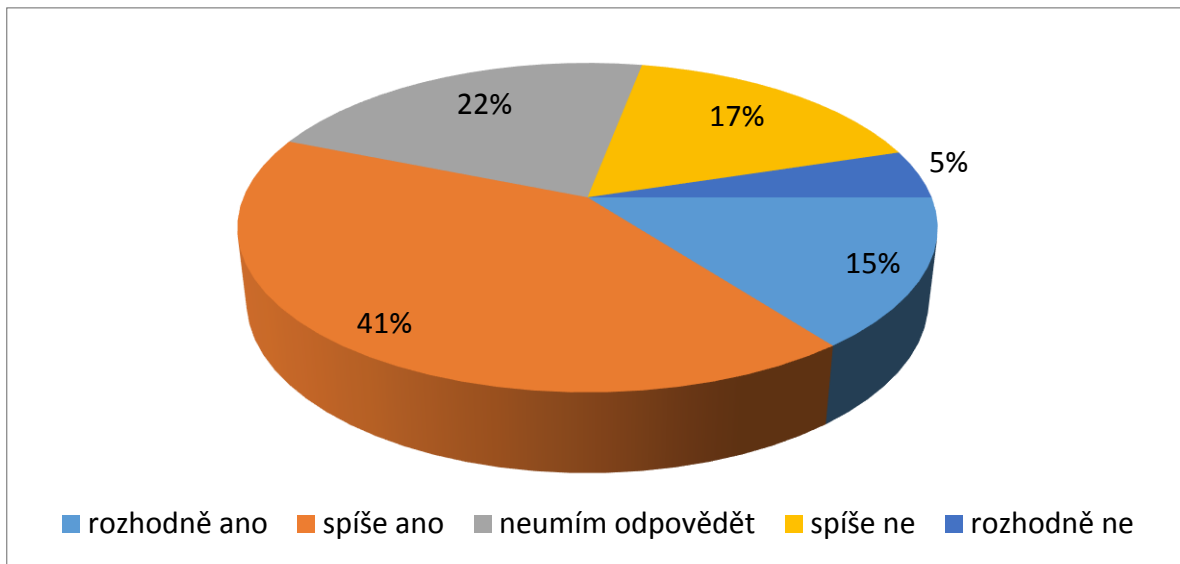
Graf 17 Vnímání činu Jana Palacha (relativní četnost odpovědí)

Otázka 5. Měla smrt Jana Palacha vliv na morální vědomí obyvatel Československa?

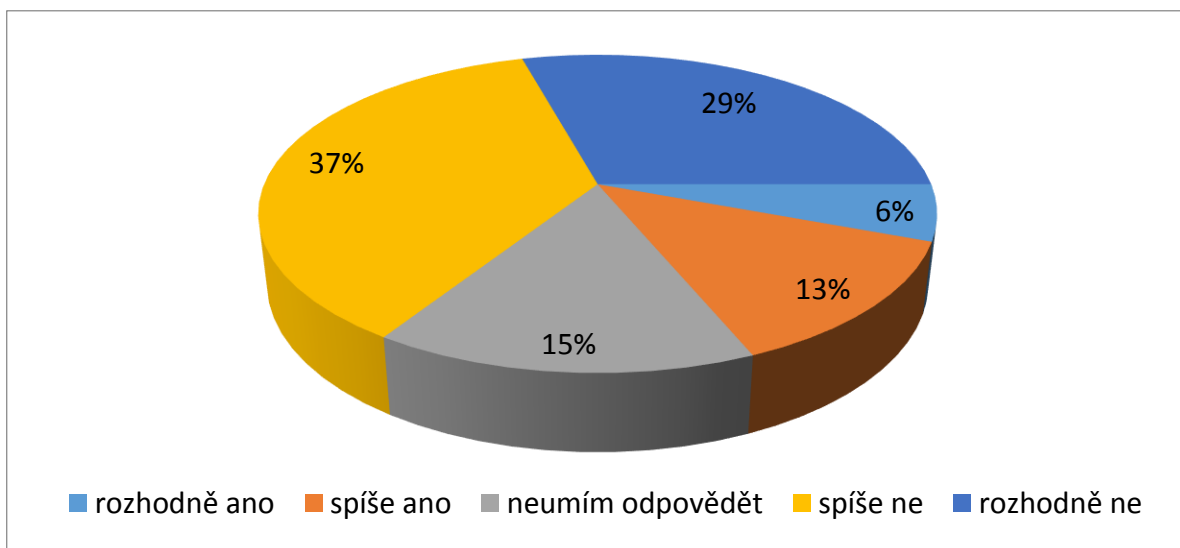
Odpověď *rozhodně ano* uvedl 18 osob, *spíše ano* 51 osob, *neumím odpovědět* 28 osob, *spíše ne* 21 osob a *rozhodně ne* 6 osob.

Graf 18 Vliv smrti Jana Palacha na morální vědomí obyvatel Československa (relativní četnost odpovědí)

Otázka 6. Považujete mučednictví, které je spjato s vírou (nezáleží na tom s jakou), za formu sebeobětování?

Odpověď *rozhodně ano* uvedlo 7 osob, *spíše ano* 16 osob, *neumím odpovědět* 19 osob, *spíše ne* 45 osob a *rozhodně ne* 36 osob.

Graf 19 Mučednictví jako forma sebeobětování (relativní četnost odpovědí)

9.3 Výsledky třídění II. stupně

Ve třídění II. stupně bylo provedeno statistické testování hypotéz.

Hypotéza H1

H1₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium, je stejná jako četnost vysokoškolských studentek s tímto postojem.

H1_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium, je vyšší jako četnost vysokoškolských studentek s tímto postojem.

Tab. 4 Kontingenční tabulka pro testování H1

	ano	ne	Σ
muži	41	5	46
ženy	44	23	67
Σ	85	28	113

vypočtená hodnota $\chi^2 = 7,398$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 >$ kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1)$ » odmítáme H1₀, přijímáme H1_A

Koeficient kontingence f_i - koeficient $r_\Phi = 0,255$

Lze konstatovat, že mezi vysokoškolskými studenty odmítají muži suicidium častěji nežli ženy. Stupeň závislosti je ale podle f_i - koeficientu spíše nízký.

Hypotéza H2

H2₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium a vyrůstali do 15 let na vesnici, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, odsuzujících suicidium, kteří vyrůstali do 15 let ve městě.

H2_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří odsuzují suicidium a vyrůstali do 15 let na vesnici, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, odsuzujících suicidium, kteří vyrůstali do 15 let ve městě.

Tab. 5 Kontingenční tabulka pro testování H2

	ano	ne	Σ
město	46	23	69
vesnice	39	5	44
Σ	85	28	113

vypočtená hodnota $\chi^2 = 7,492$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 >$ kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) \gg$ odmítáme H2₀, přijímáme H2_A

Koeficient kontingence ϕ - koeficient $r_{\phi} = 0,257$

Lze konstatovat, že vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali na vesnici, častěji odmítají suicidium nežli vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali ve městě. Stupeň závislosti je ale podle ϕ - koeficientu spíše nízký.

Hypotéza H3

H3₀: Četnost vysokoškolských studentů, žijících v partnerském svazku, kteří si myslí, že tento vztah snižuje riziko suicidia, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale jsou bez partnerského vztahu.

H3_A: Četnost vysokoškolských studentů, žijících v partnerském vztahu, kteří si myslí, že tento vztah snižuje riziko suicidia, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale jsou bez partnerského vztahu.

Tab. 6 Kontingenční tabulka pro testování H3

	ano	ne	Σ
vztah	78	8	86
bez vztahu	25	5	30
Σ	103	13	116

vypočtená hodnota $\chi^2 = 1,21$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 <$ kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) \gg$ přijímáme H3₀

Lze konstatovat, že vysokoškolští studenti si myslí, že partnerský vztah snižuje riziko suicidia bez rozdílu, jestli v takovém vztahu žijí či nikoliv.

Hypotéza H4

H4₀: Četnost vysokoškolských studentů, pocházejících z neúplné rodiny, kteří si myslí, že tento původ nezvyšuje riziko suicidia, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale pocházející z úplné rodiny.

H4_A: Četnost vysokoškolských studentů, pocházejících z neúplné rodiny, kteří si myslí, že tento původ nezvyšuje riziko suicidia, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale pocházející z úplné rodiny

Tab. 7 Kontingenční tabulka pro testování H4

	ano	ne	Σ
úplná	24	47	71
neúplná	17	16	33
Σ	41	63	104

vypočtená hodnota $\chi^2 = 2,953$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 <$ kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) \gg$ přijímáme H4₀

Lze konstatovat, že vysokoškolští studenti si myslí, že původ z neúplné rodiny nezvyšuje riziko suicidia bez rozdílu, jestli pochází z neúplné či úplné rodiny.

Hypotéza H5

H5₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří chápou suicidium a sebeobětování jako rozdílné jevy, je stejná jako četnost vysokoškolských studentek.

H5_A: Četnost vysokoškolských studentů, kteří chápou suicidium a sebeobětování jako rozdílné jevy, je vyšší jako četnost vysokoškolských studentek.

Tab. 8 Kontingenční tabulka pro testování H5

	ano	ne	Σ
muž	34	1	35
žena	72	7	79
Σ	106	8	114

vypočtená hodnota $\chi^2 = 1,334$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 < \text{kritická hodnota } \chi^2_{0,01}(1) \gg \text{přijímáme } H_{50}$

Lze konstatovat, že mezi vysokoškolskými studenty muži a ženy ve stejné míře rozlišují mezi suicidiem a sebeobětováním.

Hypotéza H6

H₆₀: Četnost vysokoškolských studentů, kteří vyrůstali ve městě a myslí si, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, je stejná jako četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale vyrůstali na vesnici.

H_{6A}: Četnost vysokoškolských studentů, kteří vyrůstali ve městě a myslí si, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, je vyšší nežli četnost vysokoškolských studentů, kteří si to myslí, ale vyrůstali na vesnici.

Tab. 9 Kontingenční tabulka pro testování H5

	ano	ne	Σ
město	41	8	49
vesnice	28	19	47
Σ	69	27	96

vypočtená hodnota $\chi^2 = 6,892$

kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$

Vypočtená hodnota $\chi^2 > \text{kritická hodnota } \chi^2_{0,01}(1) \gg \text{odmítáme } H_{60} \text{ a přijímáme } H_{6A}$

Koeficient kontingence f_i - koeficient $r_\Phi = 0,269$

Lze konstatovat, že vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali ve městě, se častěji domnívají, že smrt Jana Palacha ovlivnila morální vědomí obyvatel ČSSR, nežli vysokoškolští studenti, kteří do 15 let vyrůstali na vesnici. Stupeň závislosti je ale podle f_i - koeficientu spíše nízký.

9.4 Souhrn výsledků a jejich interpretace

9.4.1 Postoje k sebevraždě

Postoje vysokoškoláků k fenoménu sebevraždy zjišťovaly otázky dotazníku číslo 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 a 13. Vztahy mezi sledovanými jevy definovaly hypotézy H1, H2, H3, H4.

Z uvedených odpovědí je zřejmé, že 69% respondentů sociální jev suicidia odsoudilo. Testování hypotézy H1 prokázalo, že negativní postoj k tomuto jevu byl vyšší u mužů nežli u žen. Odmítavý postoj mužů k suicidii se v praxi projevuje častějším výskytem suicidálních pokusů u žen (Vágnerová, 2008, s. 493), především ve věkové kategorii 15 až 29 let (Koutek, Kocourková, 2007, s. 20). Rozdílný postoj jednotlivých pohlaví je ovlivněn multifaktoriálně: roli zde hrají faktory biologické i sociální (nestejně genderové role ve společnosti). Odlišnosti těchto faktorů pak způsobí rozdílnou náchylnost reagovat v kritických životních situacích sebevražděným jednáním (Vágnerová, 2008, s. 493).

Testováním hypotézy H2 bylo prokázáno, že negativní postoj k suicidii byl častější u osob, které do 15 let žili na vesnici, než u osob, které žili do věku 15 let ve městě. Autor práce se domnívá, že tento rozdíl by mohl být podmíněn vyšším počtem věřících v prostředí vesnice a taktéž větší soudržností rodiny na vesnici. Náboženství sehrává v prevenci sebevražděného jednání pozitivní roli, protože až na výjimky sebevraždu zakazuje. Křesťanství má tento postoj vyjádřen v přikázání „nezabiješ“. Dle Koutka a Kocourkové (2007, s. 43) o preventivním vlivu křesťanství svědčí i rozdělení výskytu sebevražd v bývalém Československu, kdy v převážně ateistické české populaci byla četnost sebevražd a sebevražděných pokusů vyšší než na křesťanském Slovensku.

58% respondentů by o suicidii neuvažovalo ani v těžké, hraniční životní situaci. Pouze 10% osob možnost suicidálního konání v těžké životní situaci připustilo, avšak 32% osob nedokázalo na tuto otázku jednoznačně odpovědět. Autor se domnívá, že tyto probandi by mohli za určitých okolností projevovat sebevražděné chování, případně se dopustit impulzivního suicidálního jednání. Jak píše Vágnerová (2008, s. 500), jedinci, kteří se takového jednání dopustí, jsou často nejistí, jednají impulzivně, rozhodují se náhle.

51% respondentů bylo toho názoru, že původ v neúplné rodině nezvyšuje riziko sebevraždy. Testování hypotézy H3 prokázalo, že tento názor se vyskytuje stejně často u respondentů z úplných a neúplných rodin (tito tvořili 38% souboru). Zjištění není v souladu s obecně akceptovaným názorem, že dysfunkční rodina je závažným rizikovým faktorem suicidálního

jednání, zejména když konflikty vrcholí rozvodem a následnými spory, (Koutek a Kocourková 2007, s. 41). Autor se domnívá, že postoj respondentů, vysokoškoláků z neúplných rodin, může být ovlivněn i delším časovým odstupem od rozvodu v čase konání výzkumu - průměrná délka manželství byla na přelomu tisíciletí kolem 10 let. Nelze opomenout ani fakt, že rozvod, ať je jakkoliv pro dítě stresující událostí, může naopak vyřešit traumatizující život v dysfunkční rodině, zejména pokud je jeden z rodičů postižen některým typem závislosti.

Podle oslovených studentů riziko sebevraždy nejvíce zvyšují duševní nemoci a duševní trauma. Tento postoj koreluje s literárními údaji. Podle Vágnerové (2008, s. 491) duševní choroby a poruchy zvyšují riziko sebevražedného jednání a jsou příčinou cca 1/3 dokonalejších suicidií. Především nezvládnutá deprese je doprovázena myšlenkami na smrt, kterou nemocný chápe jako vysvobození z nesnesitelného utrpení a proto se o sebevraždu pokouší opakovaně.

Závažným rizikovým faktorem je i schizofrenie. Pavlovský ve své studii prezentoval, že přibližně 10% schizofreniků se pokusí o sebevraždu v průběhu prvního roku trvání nemoci (Pavlovský, 1996 cit. podle Vágnerová, 2008, s. 491).

Porucha osobnosti je se sebevražedným jednáním spojena několika mechanismy. Patologická osobnost je kromě abnormálního chování charakteristická sníženou tolerancí zátěže a sklonem k abúzu psychoaktivních látek. To vše pak generuje řadu konfliktních situací v osobním i pracovním životě, které pak může jedinec ve zkratovém jednání řešit suicidiem (Vágnerová, 2008, s. 491). Za nepřilíš významný rizikový faktor považují oslovení studenti ztrátu společenského uplatnění a sociální izolaci.

V prevenci suicidálního jednání respondenti kladou důraz na přítomnost citového vztahu - „mít někoho rád“. Až 83% z nich se domnívá, že partnerský vztah snižuje riziko sebevraždy. Testování hypotézy H3 prokázalo, že tento postoj mají stejně osoby žijící v partnerském vztahu i osoby bez něj. Za nejvýznamnější preventivní faktor suicidia studenti považují pozitivní postoj k životu - „na každém dni najít něco hezkého“. Oproti tomu jako málo významné hodnotí respondenti ztrátu společenského uplatnění a sociální izolaci.

9.4.2 Postoje k sebeobětování.

Postoje vysokoškoláků k fenoménu sebeobětování zjišťovaly otázky dotazníku číslo 14, 15, 16, 17, 18 a 19. Vztahy mezi sledovanými jevy definovaly hypotézy H5, H6.

Testování hypotézy H5 prokázalo, že respondenti obou pohlaví ve stejné míře rozlišují mezi sebevraždou a sebeobětováním. Celkem tento rozdíl uznalo 86% oslovených. Překvapivě ale pouze 61% studentů označilo čin Jana Palacha za sebeobětování a 56% studentů uznává, že tento čin měl vliv na morální vědomí obyvatel ČSSR. Testováním hypotézy H6 bylo prokázáno, že vliv činu Jana Palacha na morální vědomí obyvatel ČSSR je oceňován ve větší míře u studentů, kteří do 15 let vyrůstali ve městě.

Dle autora jsou tyto postoje odrazem přetrvávající ambivalence v názorech mladých lidí na tento čin. Je to snad i proto, že dnešní mladá generace nemusela čelit situaci, ve které se naše společnost octla po okupaci ČSSR v roce 1968. V roce 1969 pocity vzdoru a naděje, že bude obrodný proces zachován, vystřídalo hluboké zklamání z nastupující normalizace, kterou společnost postupně přijala.

Významná převaha respondentů (84%) se v průzkumu vyjádřila, že prostřednictvím sebeobětování nelze ovlivnit společenský vývoj. Dle autora je tento postoj reflexí poznání, že v současnosti nejsou medializovány případy, kdy sebeobětování (J. Palach v ČSSR, buddhističtí mniši v Tibetu) v moderní historii ovlivnilo společenský vývoj.

17% respondentů uvedlo, že by bylo schopných obětovat svůj život pro ideály, vznešené cíle či národ. Tento postoj dle autora odráží několik aspektů: v současnosti nemá mladá generace pocit, že je její vlast v ohrožení, že je potřeba se s nasazením vlastního života angažovat za ideály, vznešené cíle. Svůj vliv na tento postoj má i aktuální ekonomická a morální krize euroatlantické civilizace.

ZÁVĚR

Tato bakalářské práce se zabývá dobrovolnou smrtí a postoji k ní. Smrt je chladně reálná, všudypřítomná, většinou nezvaná a zapuzovaná. Může mít mnoho podob. Cesty, které k ní vedou, jsou různé. Dlouhá léta se i pouhým zmínkám o smrti a umírání vyhýbáme, připomínají nám naši vlastní smrtelnost, případně naše milované, o které jsme přišli. Mrtví odcházejí, vzpomínky a prožitky nám po nich zůstávají a my často netušíme, jak s nimi naložit. Přestože ročně umírá následkem dokonání suicidia víc lidí než při autonehodách, jen málokdo si tento fakt uvědomuje. Lidé jsou často v šoku, případně to alespoň ze zdvořilosti prohlašují, pokud někdo spáchá čin, jenž jej definitivně, jako živoucí bytost, vyřadí z tohoto světa. Ještě větší pohnutí a diskuse nastane, když se někdo obětuje, položí svůj život ve jménu protestu, či víry. Lidé často netuší, jak mají na takový počín reagovat. Na jednu stranu je to tragédie, na druhou porušení představy posvátnosti života.

Realizovaný výzkum prokazuje, že analyzovaná problematika není pro vysokoškolské studenty zemí neprobádanou. Na dotazník odpovědělo 82% oslovených osob a 84% odpovědí bylo zcela konkrétních, vyjadřujících kladný nebo záporný postoj k nastolenému problému. Dominuje odmítání sociálního jevu sebevraždy, byť ne bezvýhradně. Negativní postoj je typický především pro osoby mužského pohlaví, a ty, které vyrůstali ve vesnickém prostředí. I když téměř 1/3 respondentů pocházela z neúplných rodin, není tento původ považován za rizikový faktor sebevražedného chování, a to bez rozdílu mezi studenty pocházející z úplné či neúplné rodiny. Trochu paradoxně pak vyznívá postoj 83% respondentů, že existence partnerského vztahu riziko sebevraždy snižuje. Většina oslovených studentů tedy považuje přítomnost osoby citově blízké jako velice důležitý atribut pro svůj život.

Vysokoškolští studenti vnímají fenomén sebeobětování odlišně od fenoménu sebevraždy, ale nevěří, že sebeobětí lze ovlivnit společenský vývoj. Domnívají se však, že aktem sebeobětování v zájmu vyššího cíle lze pozitivně ovlivnit morální povědomí společnosti.

Je velmi obtížné zmapovat tak komplexní problém, jakým je dobrovolná smrt, přesto by prezentovaný výzkum mohl být malým příspěvkem k pochopení postojů mladé generaci k tomuto fenoménu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BLAŽEK, Petr, Patrik EICHLER a Jakub JAREŠ et al, 2009. *Jan Palach 69*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů. ISBN 978-80-87211-04-5.
- [2] BROUK, Bohuslav, 2009. *O pošetlosti života a smrti*. Praha: Volvox Globator. ISBN 978-80-7207-707-6.
- [3] DURKHEIM, Emile, 1897 cit. podle VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [4] DURKHEIM, Emile, 1897 cit. JANDOUREK, Jan, 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-749-3.
- [5] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [6] FRANKL, Viktor, 1994 cit. podle VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [7] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85 931-79-6.
- [8] HASSAN, Sadik a Wilhelm SCHENDEMANN, 2005 cit. podle ŠRAJER, Jindřich, 2009. *Suicidium: sebeobětování, nebo mučednictví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-291-5.
- [9] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
- [10] HIRTL, Miroslav et al, 2008. *Soudní Lékařství*. Brno: Masarykova universita. ISBN 978-80-210-4583-5.
- [11] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [12] JANDOUREK, Jan, 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-749-3.
- [13] KOUTEK, Jiří a Jana KOCOURKOVÁ, 2007. *Sebevražedné chování: současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-349-9.

- [14] LEDERER, Jiří, 1990 cit. podle ŠRAJER, Jindřich, 2009. *Suicidium: sebeobětování, nebo mučednictví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-291-5.
- [15] MONESTIER, Martin, 2003. *Dějiny sebevražd: dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. Praha: Dybbuk. ISBN 80-903001-8-9.
- [16] MÜLLER, Lutz a Anette MÜLLER, 2006. *Slovník analytické psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-863-5.
- [17] PAVLOVSKÝ, Pavel, 1996 cit. podle VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [18] RINGEL, Erwin, 1975 cit. podle VODÁČKOVÁ, Daniela et al, 2007. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-342-0.
- [19] ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-312-3.
- [20] SENECA, A. Lucius, 1987 cit. BROUK, Bohuslav, 2009. *O pošetilosti života a smrti*. Praha: Volvox Globator. ISBN 978-80-7207-707-6.
- [21] VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [22] VIEWEGH, Josef, 1996. *Sebevražda a literatura*. BRNO: Psychologický ústav AVČR. ISBN 80-85880-10-5.
- [23] VODÁČKOVÁ, Daniela et al, 2007. *Krizová intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-342-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- AIDS Syndrom získaného selhání imunity
- ČSSR Československá socialistická republika
- FHS Fakulta humanitních studií
- UTB Universita Tomáše Bati

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Základní demografické charakteristiky vyšetřeného souboru (absolutní četnost).....	41
Tab. 2	Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na zvýšení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu).....	47
Tab. 3	Hodnocení vlivu sledovaných faktorů na snížení rizika sebevraždy (absolutní četnosti hodnocení a průměrné ohodnocení vlivu).....	49
Tab. 4	Kontingenční tabulka pro testování H1.....	53
Tab. 5	Kontingenční tabulka pro testování H2.....	54
Tab. 5	Kontingenční tabulka pro testování H3.....	54
Tab. 7	Kontingenční tabulka pro testování H4.....	55
Tab. 8	Kontingenční tabulka pro testování H5.....	55
Tab. 9	Kontingenční tabulka pro testování H6.....	56

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	Relativní četnost respondentů podle místa studia.....	41
Graf 2	Relativní četnost respondentů podle pohlaví.....	42
Graf 3	Relativní četnost respondentů podle místa původu.....	42
Graf 4	Relativní četnost respondentů podle rodinného zázemí.....	43
Graf 5	Relativní četnost respondentů podle existence aktuálního vztahu.....	43
Graf 6	Odsouzení sociálního jevu sebevraždy (relativní četnost odpovědí).....	44
Graf 7	Uvažování o možné sebevraždě v těžké životní situaci (relativní četnost odpovědí).....	44
Graf 8	Skutečná vůle zemřít u osob, které se pokusí o sebevraždu (relativní četnost odpovědí).....	45
Graf 9	Původ v neúplné rodině a zvýšení rizika sebevraždy (relativní četnost odpovědí).....	45
Graf 10	Zvýšení rizika opakované sebevraždy o osoby, která se o ni již pokusila (relativní četnost odpovědí).....	46
Graf 11	Partnerský vztah a snížení rizika sebevraždy (relativní četnost odpovědí).....	46
Graf 12	Průměrné ohodnocení vlivu sledovaných faktorů na zvýšení rizika sebevraždy.....	48
Graf 13	Průměr ohodnocení vlivu sledovaných faktorů na snížení rizika sebevraždy.....	49
Graf 14	Vnímání rozdílu mezi sebevraždou a sebeobětováním (relativní četnost odpovědí).....	50
Graf 15	Hodnocení vlivu sebeobětování na společenský vývoj (relativní četnost odpovědí).....	50

Graf 16	Možnost sebeobětování pro ideály, vznešené cíle či národ (relativní četnost odpovědí).....	51
Graf 17	Vnímání činu Jana Palacha (relativní četnost odpovědí).....	51
Graf 18	Vliv smrti Jana Palacha na morální vědomí obyvatel Československa (relativní četnost odpovědí).....	52
Graf 19	Mučednictví jako forma sebeobětování (relativní četnost odpovědí).....	52

SEZNAM PŘÍLOH

PI Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentem Fakulty humanitních studií na Universitě Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěl bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, jenž bude použit v praktické části mé bakalářské práce. Prosím, snažte se dotazník vyplnit pravdivě, je anonymní a bude použit pouze k výzkumným účelům.

Děkuji Vám za ochotu, trpělivost a Váš čas, který dotazníku věnujete.

Michal Málek

Otázka č. 1:

Prosím uveďte Vaše pohlaví:

- muž
- žena

Otázka č. 2:

Do Vašich 15 let jste žil/a:

- na vesnici
- ve městě

Otázka č. 3:

Jste studentem/studentkou:

- Masarykovy University v Brně.
- Vysoké školy ekonomické v Praze
- University Tomáše Bati ve Zlíně

Otázka č. 4:

Vyrůstali jste v úplné rodině (dva partneři pečující o dítě)?

- ano
- ne

Otázka č. 5:

Jste momentálně v partnerském vztahu?

- ano
- ne

Otázka č. 6:

Odsuzujete sociální jev, jakým je sebevražda?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 7:

Pokud byste se ocitl/a v těžké a vyhraněné životní situaci, uvažoval/a byste o sebevraždě, jako o jednom z možných východisek?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 8:

Myslíte si, že lidé, kteří se pokusí o sebevraždu, chtějí opravdu zemřít?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 9:

Přináší s sebou původ v neúplné rodině zvýšené riziko sebevražedného chování?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 10:

Jste toho názoru, že jedinec, jenž se jednou pokusil o sebevraždu, se o ni opět pokusí?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 11:

Snižuje život v partnerském vztahu riziko sebevraždy?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 12:

Jak podle vás můžou následující jevy zvýšit riziko sebe vraždy? Závažnost vlivu ohodnoťte na škále čísel od 1 do 5 (1 – nevýznamný vliv, 5 – silně významný vliv).

Duševní poruchy (deprese, úzkostní stavy, schizofrenie).
Závažná duševní traumata (smrt blízkého, ztráta partnera).
Stav beznaděje.
Ztráta společenského uplatnění.
Sociální izolace.
Sebevražedné jednání v minulosti.

Otázka č. 13:

Jak podle vás můžou následující jevy snižovat riziko suicidia? Účinnost vlivu ohodnoťte na škále čísel od 1 do 5 (1 – nevýznamný vliv, 5 – silně významný vliv).

Mít někoho rád
Pěstovat osobní záliby.
Udržet si přátele
Na každém dni najít něco hezkého.
Udržovat fyzickou kondici

Otázka č. 14:

Spatřujete rozdíl mezi sebevraždou a sebeobětováním se pro myšlenku, ideál či světonázor?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 15:

Myslíte, že prostřednictvím sebeobětování lze ovlivnit společenský vývoj?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 16:

Dokázali byste obětovat svůj život pro ideály, vznešené cíle či národ?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 17:

Smrt Jana Palacha vnímáte jako sebevraždu nebo sebeobětování?

- sebevraždu
- neumím odpovědět
- sebeobětování

Otázka č. 18:

Měla smrt Jana Palacha vliv na morální vědomí obyvatel Československa?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne

Otázka č. 19:

Považujete mučednictví, které je spjato s vírou (nezáleží na tom, s jakou), za formu sebeobětování?

- rozhodně ano
- spíše ano
- neumím odpovědět
- spíše ne
- rozhodně ne